

Radana Makariusová

**Mezinárodní
neziskové
organizace
a spolupráce s OSN
v historickém
kontextu**





*Tato publikace byla vydána v rámci projektu
„3 stupně řízení – 3 kroky ke stabilitě“, který byl
spolufinancován Evropským sociálním fondem,
státním rozpočtem České republiky a rozpočtem
hlavního města Prahy.*

© PhDr. Radana Makariusová, PhD., 2008

© AGNES, 2008.

ISBN 978-80-903696-4-1

Obsah

1. Úvod do problematiky	5
1.1 Rozvoj a růst mezinárodních nevládních organizací	13
1.2 Klasifikace a funkce mezinárodních nevládních organizací	30
1.3 Limity mezinárodních nevládních organizací	36
2. Společnost národů a nevládní organizace	39
3. OSN a nevládní organizace	42
3.1 Vznik spolupráce mezi nevládními organizacemi a OSN	42
3.2 Konzultativní statut	55
3.3 Orgány založené za účelem podpory spolupráce mezi OSN a mezinárodními nevládními organizacemi	57
4. Závěr	73

1. Úvod do problematiky

Nevládní organizace (NGOs) jsou neprofitující organizace založené na dobrovolné participaci svých členů, jež se sdružují, aby dosáhli konkrétních cílů organizace. Jsou organizovány na lokální, národní i mezinárodní úrovni, mohou vykonávat rozličné služby i funkce, včetně monitoringu politiky, provádění odborných expertíz a shromažďování informací.

Jsou to unikátní organizační entity, spadající pod jurisdikci států na jejichž území sídlí. Podle Ekonomické a sociální rady Organizace spojených národů (ECOSOC) je každá organizace, která nebyla založena na základě mezivládní dohody, považována za mezinárodní nevládní organizaci.⁽¹⁾ Touto definicí je vymezen jednoznačný rozdíl mezi mezinárodními organizacemi vládního a nevládního charakteru. Pro charakteristiku pojmu nevládní organizace je možné použít termíny „soukromá organizace“ (Ronit and Schneider, 2000) nebo „sociální hnutí“ (Shaw, 1994). Termín „sociální hnutí“ se většinou vztahuje k širšímu komplexu vztahů a institucí v občanské společnosti nebo zdůrazňuje svůj relativně neformální a spontánní charakter.⁽²⁾

- (1) *Economic and Social Council, Resolution 288 (x), 27.2.1950, In: Archer, Clive: International Organizations, Third Edition, Routledge, 2001*
- (2) *BAS, A. Non-Sate Actors in International Relations? Ashgate Publishing Limited, 2001, str.12*
dále: RONIT, K., SCHNEIDER, V. Private Organisations in Global Politics, Routledge, London, 2000
SHAW, M. Civil Society and Global Politics: Beyond a Social Movement Approach, Journal of International Studies, vol.23, str.647-667

Nevládní organizace jsou zakládány zejména za účelem naplňování a vykonávání sociálních cílů. Ochrana lidských práv (*Amnesty International*) ochrana životního prostředí (*The Nature Conservancy*), za účelem poskytování vzdělávání, zdravotní péče, dále za účelem shromažďování informací (*Transparency International*) či boji proti korupci.⁽³⁾ Další nevládní organizace vykonávají konkrétní služby jako pomoc při náhlých katastrofách, humanitární pomoc ve válkou postižených oblastech či přerozdělování rozvojové pomoci (*Catholic Relief Services*). Mnohé nevládní organizace jsou organizované za pomoci své národní vlády, takové organizace se nazývají GONGOs (governmental nongovernmental organisations). NGOs jsou stále více aktivnější ve všech úrovních občanské společnosti, od lokálních komunit po úroveň národní i mezinárodní politiky.⁽⁴⁾ Existují milióny nevládních organizací, které působí pouze na národních úrovních.

Většina NGOs sídlí na území vyspělých zemí světa nebo v těchto zemích mají své centrální sídlo, tyto organizace většinou získávají příspěvky od soukromých dárců. Nevládní organizace se sídlem v rozvojových zemích získávají příspěvky na chod své organizace z místních projektů rozvojové pomoci nebo jsou často napojeny na příbuzné skupiny ve vyspělých zemích pomocí transnacionálních sítí.⁽⁵⁾

(3) PAUL, J. *NGOs and Global Policy-Making*, *Global Policy Forum*, červen 2000

(4) např. *Amnesty International* sídlí v Londýně, *Oxfam* v Oxfordu, *The Nature Conservancy* ve Washingtonu D.C.

(5) KARNS, M. P.: *International Organizations, The Politics and Processe of Global Governance*, *Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, 2004, str. 11*

Je možné vysledovat dva způsoby fungování mezinárodních nevládních organizací.

1/ Mezinárodní síť nevládních organizací, které se účastní stejné kampaně

Například nevládní organizace Američtí vietnamští veteráni, která se zabývá kampaní na odstraňování min, je typickou národní nevládní organizací, která působí pouze na území USA, ale je napojena na mezinárodní síť nevládních skupin, které v této kampani také participují.

2/ Mezinárodní federace národních poboček

Mezinárodní federace červeného kříže sídlící v Ženevě nebo Oxfam International, který byl transformován z ryze britské nevládní organizace do podoby transnacionální federace s členskými pobočkami v Austrálii, Belgii, Kanadě, Hong Kongu, Irsku, Holandsku, Španělsku, Spojených státech a na Novém Zélandu. Oxfam International je konfederací 13 organizací, které společně spolupracují ve více než stu zemích a jsou v kontaktu s více než 3000 dalšími neziskovými a soukromými partnery.⁽⁶⁾

Národní pobočky těchto výše zmíněných velkých federalizovaných nevládních organizací a mnoho dalších Save the Children, Lékaři bez hranic, Human Rights Watch, World Wildlife Fund, Greenpeace sdílejí společné cíle, ale finanční prostředky a aktivity si většinou řídí národní pobočky samy. Nevládní organizace se od sebe liší formou organizace národních poboček a způsobem koordinace aktivit. Jednotlivé pobočky si mohou zvolit

(6) www.oxfam.org/en/about/

své specifické zaměření. Například nevládní organizace Save the Children, která se zaměřuje na problematiku ochrany dětí, se ve Švédsku specializuje výhradně na podporu a ochranu zneužívaných dětí.⁽⁷⁾

Mnoho nevládních organizací je zapojeno do oblasti humanitární a rozvojové pomoci.⁽⁸⁾ Červený kříž, Lékaři bez hranic, Oxfam, World Vision, CARE, Save the Children patří mezi zhruba 40 mezinárodních nevládních organizací působící v oblasti humanitární pomoci. Jedná se o působnost v oblastech s aktuálním nebezpečím konfliktu, např. konflikty v Somálsku, Kosovu, Bosně, Kongu, Sierra Leone nebo v oblastech postižených přírodní katastrofou, např. na Filipínách, v Thajsku po vlně tsunami nebo v oblastech postižených zemětřesením, hurikánem, apod. Nevládní organizace Oxfam řeší náhlou potravinovou pomoc v postižených oblastech hladem, ale také pracuje na dlouhodobých projektech a výuce místních obyvatel v rozvojových zemích. CARE pomáhá ženám v nouzi, a současně jsou do agendy organizace zahrnuty i dlouhodobé projekty na podporu žen ve společnosti.

V současné době se prosazuje všeobecná tendence integrovat rozvojové programy do programů humanitární pomoci. Jedná se zejména o projekty z oblasti základní lékařské pomoci, zemědělství a zalesňování.⁽⁹⁾

(7) www.rb.se/eng/AboutUs/OurworkinSweden/

(8) *Rozvojová pomoc je charakterizována dlouhodobým záměrem pomoci v oblasti sociální a ekonomické infrastruktury rozvojové země, humanitární pomoc je zpravidla krátkodobá a je typická pro neočekávané události nepředpokládáných živelných pohrom.*

(9) NATSIOS, A. S. *NGOs and the UN System in in Complex Emergencies: Conflict or Cooperation?* Lynne, Rienner Publishers, 1996, str.67–82

Svět mezinárodních nevládních organizací (INGOs) je velmi proměnlivý.⁽¹⁰⁾ Nové organizace vznikají, jiné zanikají, v některých státech vzniká nevládních organizací více, v některých méně. Podle výzkumů je počet fungujících nevládních organizací v jednotlivých státech odvislý od demokratického státního zřízení. V některých státech, např. v Barmě jsou nevládní organizace dokonce zakázané. V Číně se teprve pomaličku a opatrně začínají prosazovat. V Japonsku ačkoliv nevládní organizace fungovaly legálně, musely do počátku 90. let pracovat za značných finančních omezení.⁽¹¹⁾ Naproti tomu v některých rozvojových zemích (výbornými příklady jsou Thajsko a Bangladéš) je hostující sektor pro působení zahraničních nevládních organizací velmi dobře rozvinutý. Tyto země poskytují mezinárodním NGOs velký prostor pro jejich participaci a v případě Bangladéše často tyto zahraniční NGOs nahrazují roli vlády v řešení sociální problematiky obyvatelstva. Bangladéš vytvořila nejotevřenější prostor pro působení INGOs na světě. V současné době na jejím území pracuje okolo 19 000 mezinárodních nevládních organizací.⁽¹²⁾

Mezinárodní struktura nevládních organizací stále prochází intenzivní reformou a proměnou. Tyto změny výrazně ovlivňují podstatu a důležitost nevládních organizací ve světě. Abychom mohli zhodnotit a analyzovat

(10) TOULMIN, S. *The Role of Transnational NGOs in Global Affairs*, International University of Tokyo, 1994, str. 4–6

(11) WILLETTTS, P. *From Consultative Arrangements to Partnership“ The Changing Status of NGOs in Diplomacy at the UN*, *Global Governance* 6:2, April-June: 191–212

(12) WALDMAN, A. *Helping Hand for Bangladesh’s Poor*, *New York Times*, 25. 5. 1998

mezinárodní prostředí nevládních organizací, budeme vycházet z následujících šesti prvků analýzy:⁽¹³⁾

- 1/ **Prostředí mezinárodních nevládních organizací** – počet jednotek nebo nevládních organizací v globálním systému. Studie nevládních organizací dokazují, že může být definována cyklická teorie vlivu NGOs. Během období 1850-1914 vliv nevládních organizací vzrůstal, v období první světové války ustal a pak znovu během krátkého období dvacátých let vzrostl, aby během třicátých a čtyřicátých let opět upadl. Po druhé světové válce došlo k výraznému nárůstu vlivu NGOs, v padesátých letech zůstal na stejné úrovni jako v letech čtyřicátých a v šedesátých letech znovu vzrostl. V devadesátých letech došlo doslova k boomu růstu vlivu nevládních organizací. Prozatím neexistuje žádná jistota dalšího vývoje, pouze domněnka, že mezinárodní podpora NGOs bude stále přetrvávat a případně se i prohlubovat.⁽¹⁴⁾
- 2/ **Národní reprezentace** – počet zemí, jejichž národní organizace, vládní agentury nebo obyvatelé individuálně participují v nevládní organizaci. Počty těchto zemí se stále zvyšují.
- 3/ **Škála a intenzita aktivit nevládních organizací** – oblasti, ve kterých nevládní organizace působí. NGOs se angažují v tolika oblastech, že

(13) SKJELSBAEK, K. *The Growth of International Nongovernmental Organization in the 20. Century*, Harvard University, Norwegian Institute of International Affairs, 1979

(14) CHARNOVITZ, S. *Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance*, Michigan Journal of International Law 18:183

jejich činnost je značně divergentní. Aktivitu a intenzitu působení nevládních organizací je možné měřit jejich rozpočtem a placenými zaměstnanci.

- 4/ **Vzájemné propojení nevládních organizací** – nebo-li stupeň spolupráce mezi nevládními organizacemi. Čím více NGOs mezi sebou spolupracuje a předává si informace, tím efektivněji mohou pracovat a plnit své poslání. Vzájemnou spoluprací se perspektivně může zvyšovat jejich nezávislost na mezinárodních vládních organizacích či dokonce státech. Například spolupráce mezi vládními a nevládními organizacemi se stále více prohlubuje, v některých oblastech vládní organizace dokonce svou činnost na organizace nevládní delegují.⁽¹⁵⁾
- 5/ **Zaměření nevládních organizací, klasifikace** – více na straně 30. Tabulka na následující straně ukazuje počet organizací participujících v rozličných oblastech v různých časových obdobích.⁽¹⁶⁾
- 6/ **Působení nevládních organizací na mezinárodní úrovni** – vznik a existence NGO je podmíněna dvěma zásadními podmínkami: vysokým stupněm technologického a ekonomického rozvoje a fungujícím pluralismem. Je známo, že pouze demokratické země, vyspělé po technologické či ekonomické stránce podporují vznik nevládních organizací, stejně tak i fungující občanskou společnost.

(15) *Jedná se zejména o národní nevládní organizace, které svou činnost vykonávají přímo v potřebné oblasti, proto mohou lépe monitorovat a reagovat na aktuální situaci.*

(16) *Speeckaert: The Development of the International Structure, NGO Bulletin, 1952, str. 13*

MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE (ZAL. 1693–1954)	1693–1914	1915–1944	1945–1954
zaměření organizace			
všeobecné, tisk, dokumentace	6,3	3,5	5,6
filozofie, etika, mír	7,1	5,0	4,0
náboženství	5,3	3,8	2,9
sociální vědy	1,8	1,2	2,1
ekonomie, politická ekonomie, finance	3,3	9,5	12,5
pracovní	8,6	3,0	5,2
právo, administrativa	10,0	9,2	8,6
výpomoc, vzdělání, ženská hnutí	8,6	11,6	12,1
obchod, průmysl	5,7	8,3	9,2
filozofie, jazyky	5,5	2,0	0,9
čistá věda	10,6	6,5	4,9
medicína, zdraví	9,4	10,5	9,6
inženýrství, technologie	2,9	4,1	4,6
zemědělství	4,9	5,1	6,0
doprava	2,0	4,5	4,7
umění	2,0	5,6	4,7
sport	5,1	5,0	1,7
literatura	0	1,2	0,2
goografie, historie	0,8	0,9	0,7
Celkem	99,9	100,5	100
N	509	666	803

Hodnoty jsou uvedeny v %

Zdroj: Speeckaert, str.13

Funkce NGOs⁽¹⁷⁾

- shromažďovat a publikovat informace,
- vytvářet a mobilizovat nové zdroje,
- podporovat nové a efektivní normy,
- monitorovat dodržování lidských práv a ochrany životního prostředí,
- účastnit se globálních konferencí – vymýšlet nová témata k diskusi, sepisovat poziční listiny, lobbovat,
- podporovat účast veřejnosti,
- distribuovat humanitární pomoc,
- zavádět nové rozvojové projekty.

1.1 Rozvoj a růst mezinárodních nevládních organizací

Počátky vzniku působnosti původně mezinárodních veřejných organizací jsou datovány začátkem 19. století, kdy v roce 1804 byla založena pravděpodobně první veřejná mezinárodní organizace – Rýnská komise, která stanovila pravidla plavby po řece Rýnu. Další takovou organizací byla Britská a zahraniční společnost proti otroctví (*British and Foreign Anti-Slavery Society*) založená v roce 1839, jejíž vznik předcházela velmi zajímavý průběh. Protitrokařská hnutí byla mezi prvními velmi aktivními skupinami bojujícími za lidská práva, jedná se o zcela unikátní transnacionální kampaň, první v lidské historii.⁽¹⁸⁾ Na konci 18. století, abolicionisté ve Spojených státech amerických (*Society for the Relief of Free Negroes Unlawfully Held in Bondage*), ve Velké

(17) KARNs, M. *International Organizations, the Politics and Processes of Global Governance*, Lynne Rienner Publishers, Boulder London, 2004

(18) www.antislavery.org/homepage/antislavery/history.htm

Británii (*Society Effecting the Abolition of the Slave Trade*) a ve Francii (*Société des amis des noir*) organizovali rychlé ukončení obchodování s otroky. Ačkoliv tyto skupiny ještě nebyly zdaleka tak silné, aby mohly okamžitě zamezit obchodování s otroky všude na světě, skupina ve Velké Británii přesvědčila Britský Parlament a v roce 1807 byl podle zákona zakázán obchod s otroky pro britské občany.⁽¹⁹⁾ Na základě další snahy těchto spolků závěrečný akt Vídeňského kongresu vydán v roce 1815 obsahoval tzv. *Eight Power Declaration*, ve které obchodování s otroky označuje za „neslučitelné s principy humanity a univerzální morálky“.⁽²⁰⁾ Snaha států podpořit takové principy bohužel neznamenala samotnou praxi. V roce 1890 se mandát nevládní organizace abolicionistů ve Spojených státech amerických rozšířil na podporu nemocných a invalidních obyvatel a v roce 1909 vznikla Společnost na ochranu domorodců.⁽²¹⁾

Dalším nevládním celkem založeným v roce 1846 byla Světová evangelická aliance (*World's Evangelical Alliance*).⁽²²⁾ 1857 vznikla Dunajská komise, fungující podobně jako Rýnská komise. V roce 1865 vznikla Mezinárodní telegrafní unie a v roce 1874 Všeobecná poštovní unie.⁽²³⁾ Během druhé poloviny 19. století bylo založeno mnoho mírových hnutí a spolků, které podporovaly

(19) www.antislavery.org/homepage/antislavery/history.htm

(20) LAUREN, P. G. *Power and Prejudice: The Politics and Diplomacy of Racial Discrimination*, Boulder, Westview, 1996

(21) www.antislavery.org/homepage/antislavery/history.htm

(22) WERNER, J. F. *Nongovernmental Forces and World Politics, A Study of Business, Labor and Political Groups*, Praeger Publishers, New York, 1972, str.176

(23) PLECHANOVÁ, B. *Úvod do studia mezinárodních vztahů, Institut pro středoverpoušku kulturu a politiku, Praha, 2003*

šíření pacifismu.⁽²⁴⁾ Na celém světě v té době vzniklo okolo 425 mírových společností a byly zakládány mnohé transnacionální pracovní unie i nevládní organizace, které podporovaly posilování mezinárodního práva.⁽²⁵⁾

V roce 1910 se zástupci 132 nevládních organizací shromáždili na Světovém kongresu mezinárodních asociací (*World Congress of International Associations*), ze kterého byla později vytvořena Unie mezinárodních asociací (UIA), která existuje dodnes a dokumentuje počty existujících či zaniklých nevládních organizací.⁽²⁶⁾

Nevládní organizace již během 19. století velmi aktivně podporovaly mezivládní spolupráci a vytváření režimů v mnoha oblastech – právo na duševní bohatství, práva dělníků, ochrana zvířat, zemědělství a rozvoj dopravy. Například organizace Červeného kříže významně ovlivnily rozvoj mezinárodního humanitárního práva v oblasti zacházení se zraněnými vojáky. Mezinárodní obchodní komora (*The International Chamber of Commerce*) založená v roce 1920 a Mezinárodní

(24) HAMANN, B. *Bertha von Suttner, Život pro mír*, Kosmas, 2006

Publikace Hamann Brigitte pojednává o snaze jednotlivců šířit mírové myšlenky v druhé polovině 19. století. Velmi důkladně charakterizuje vliv mírových spolků a možnosti působení v té době.

Bertha von Suttner byla jednou z nejvlivnějších žurnalistek své doby. Byla zakladatelkou mnoha mírových společností, zasazovala se za práva žen a angažovala se v boji proti antisemitismu. Roku 1905 obdržela jako první žena Nobelovu cenu míru, jejíž založení sama iniciovala.

(25) CHARNOVITZ, S. *Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance*, *Journal of International Law*, Winter, str.184-286

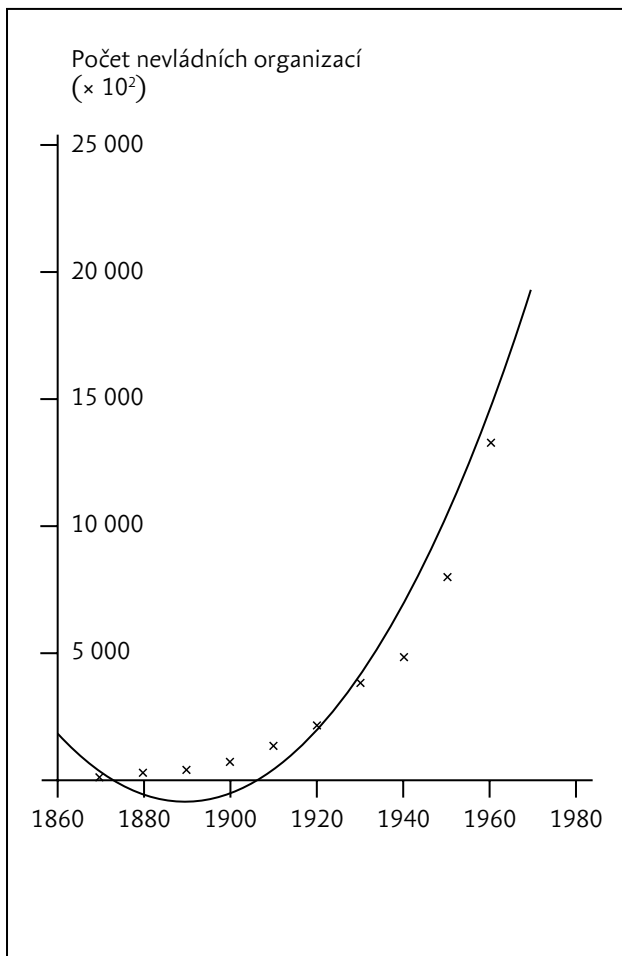
(26) www.diversitas.org/db/x.php

kriminální policejní výbor (*International Criminal Police Commission*) založený v roce 1923 a později přejmenovaný na Interpol, byly mezi prvními mezivládními útvary, které se zabývaly problematikou obchodu, dopravy a vyšetřováním kriminální činnosti. V obou těchto případech byly nevládní organizace hlavními aktéry, které se o rychlé založení mezivládních celků zasadily.⁽²⁷⁾ Ve 20. století mírové spolky jako Liga posilování míru (*League to Enforce Peace*) a Liga londýnské společnosti národů (*League of Nations Society of London*) vytvořila základní myšlenkové kameny budoucí Společnosti národů a později OSN. Zakládání Mezinárodní organizace práce bylo také doprovázeno významnou aktivitou odborářských skupin.

Dramatický nárůst mezinárodních nevládních organizací mezi lety 1860–1970 je demonstrován v tabulce na protější straně.⁽²⁸⁾ Nárůst počtu NGOs je typický zejména pro poválečné období, například v období po rusko-japonské válce, první a druhé světové válce a v neposlední řadě i konec studené války byl obrovským impulsem pro růst nevládních celků. Naopak v obdobích vznikajícího konfliktu a během jeho samotného trvání, vznik nových nevládních celků výrazně klesá.⁽²⁹⁾ Růst nevládních organizací byl tedy minimální během světových válek a výrazně se zvýšil po druhé světové válce, jedná se o tzv. první vlnu. V mnoha případech vlády samy podporovaly vytváření nevládních organizací

- (27) MANGONE, G. J. *A Short History of International Organization*, Greenwood Press Publishers, Westport Connecticut, USA, 1954, str. 67–89
- (28) WERNER, F. *Nongovernmental Forces and World Politics, A Study of Business, Labor and Political Groups*, Praeger Publishers, New York, 1972, str. 179
- (29) *Jedná se zejména o období 1911–1920 a 1931–1940.*

RŮST NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ (1860–1970)



zejména působících v oblasti kultury, výměny a spolupráce v kulturní oblasti. Až od konce 80. let začala být nevládním organizacím věnována hlubší pozornost, např. ročenka Unie mezinárodních asociací sídlící v Bruselu se začala zabývat důkladněji nevládními organizacemi až na přelomu 80.–90. let. Druhá vlna růstu počtu nevládních organizací byla zaznamenána po rozpadu bipolárního systému, mimo jiné také enormní nárůst členů NGOs.⁽³⁰⁾

Odhadovaná čísla počtu nevládních organizací se stále velmi mění. Ročenka mezinárodních organizací identifikuje více než 6 500 nevládních organizací, které působí na mezinárodní úrovni jak ve smyslu členství, tak aktivit, které NGOs v jednotlivých státech vykonávají. Celková čísla nevládních organizací mohou odhadově překročit i jeden milion nevládních subjektů na světě.

V tabulce na protější straně můžeme vidět komparaci růstu nevládních organizací s nárůstem mezinárodních nevládních organizací. Nejvíce vládních organizací bylo zakládáno v obdobích 1921–1930 a poté v období 1941–1960, opět mezi lety 1931–1940 je viditelný výrazný útlum.

V tabulce na následující dvoustraně vidíme tematické odlišení nevládních organizací. Obchodně a průmyslově zaměřené organizace výrazně převyšují počty jinak zaměřených organizací a hned v závěsu vedou nevládní organizace z oblasti podpory zdraví a vědy. Ekonomicky zaměřené nevládní organizace ukazují výrazný nárůst v obdobích 1909–1910 a 1970–1971 než jiné skupiny. Například NGO působící v oblasti mezinárodních vztahů jsou ze 2/3 celkového počtu založených organizací neaktivní.

(30) Waisová, Š. *Mezinárodní organizace a režimy ve Středovýchodní Evropě*, Eurolex Bohemia, 2003

NÁRŮST POČTU MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ (NGO) V POROVNÁNÍ S VLÁDNÍMI MEZINÁRODNÍMI ORGANIZACEMI (IGO) MEZI LETY 1860–1968

	NGO		IGO	
	počet nových	procentuální nárůst	počet nových	procentuální nárůst
1860	5		1	
1860–1870	9	80	2	100
1871–1880	21	133	5	150
1881–1890	37	76	10	100
1891–1900	69	59	11	46
1901–1910	135	96	13	18
1911–1920	214	59	9	46
1921–1930	375	75	31	63
1931–1940	477	27	38	23
1941–1950	795	67	81	113
1951–1960	1 321	66	142	75
1961–1970	2 296	73	242	70

ÚPADEK MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

typ	1909/10	1956/57	1966/67	1970/71	nefun- gující	
					1966/67	1970/71
Bibliografie, tisk	19	26	58	63	28	31
Náboženství, etika	21	70	93	109	60	62
Sociální vědy	10	57	80	95	34	35
Mezinárodní vztahy	12	61	111	127	101	102
Politika	3	13	15	22	21	30
Právo, administrativa	13	28	48	54	31	29
Sociální blahobyt	10	52	76	95	50	51
Profese, zaměstnavatelé	2	67	93	112	34	34
Obchodní unie	1	48	63	70	21	22
Ekonomika, finance	3	15	35	45	15	15
Obchod, průmysl	5	123	211	239	31	34
Zemědělství	5	27	76	83	24	26
Doprava, cestování	5	40	72	82	15	15

typ	1909/10	1956/57	1966/67	1970/71	nefunkční	
					1966/67	1970/71
Technologie	8	36	83	113	26	28
Věda	21	69	137	174	49	53
Zdraví, medicína	16	100	173	225	35	37
Vzdělání	10	56	91	106	31	35
Umění, literatura, radio	6	34	70	80	28	27
Sport, rekreace	6	51	90	99	16	18
Evropský všeobecný trh a EFTA obchodní a profesionální skupiny	–	–	245	288	–	–
Národní organizace v konzultativním vztahu s OSN	–	12	15	15	–	–
POČET NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ	176	985	1 935	2 266	650	676

Další tabulka⁽³¹⁾ ukazuje sídla nevládních organizací. Evropa je nesporný vítěz v počtu vedení NGOs na jejím území. Na prvním místě Francie, Belgie a Velká Británie. Například v Sovětském svazu mají sídlo pouze čtyři nevládní organizace. Druhá část tabulky ukazuje, že od roku 1954 se výrazně zvýšil počet zemí v Africe, na jejichž území v období dekolonizace začalo vznikat a naplňovat svou činnost mnoho nevládních organizací. Tabulka ukazuje také velmi nepatrné zvýšení vzniku NGOs v Latinské Americe, arabských zemích, západní Asii a východní Evropě.

UMÍSTĚNÍ VEDENÍ MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ (1956)

Afrika severní	3	Francie	428
Afrika západní	1	Guatemala	2
Argentina	10	Chile	6
Austrálie	2	Indie	8
Belgické Kongo	1	Írán	1
Belgie	245	Island	1
Bolívie	1	Itálie	84
Brazílie	8	Japonsko	1
Bulharsko	1	Jihoafriká unie	1
Československo	13	Jugoslávie	2
Dánsko	18	Kanada	4
Egypt	3	Kolumbie	5
Filipíny	3	Kréta	1
Finsko	1	Kuba	14

(31) Werner, Feld, str. 186

Lucembursko	14	Rumunsko	2
Maďarsko	10	Řecko	2
Mexiko	15	Salvador	3
Monako	3	Sovětský svaz	4
Německo	110	Spojené státy	129
Nizozemí	85	Španělsko	9
Norsko	3	Švédsko	23
Pákistán	2	Švýcarsko	184
Panama	2	Turecko	3
Peru	7	Uruguay	5
Polsko	9	Velká Británie	189
Portugalsko	1	Venezuela	1
Rakousko	26		
CELKEM			1 710

Konkrétní rozvoj NGOs závisí na kultuře států a na míře ochoty místní vlády akceptovat činnost nevládní organizace uvnitř státu i na mezinárodní úrovni. Velmi zajímavou analýzu vytvořil Kjell Skjelsbaek v roce 1969. Suverénní státy rozdělil do osmi kategorií podle regionů na základě ekonomické a politické podobnosti. Více v tabulce na následující dvoustraně.⁽³²⁾

(32) SKJELLSBAEK, K. *The Growth of International Nongovernmental Organization in the 20th Century*, Harvard University, Norwegian Institute of International Affairs, 1979, str.80

NÁRODNÍ REPREZENTACE V NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍCH (1951–1966)

region	PROCENTA ZA ROK		
	1951	1956	1960
Severozápad	66,2	63,5	58,3
Latinská Amerika	15,5	17,2	16,4
Arabský svět	3,5	5,4	4,8
Západní Asie	6,6	6,7	8,5
Komunistická Asie	0,1	0,4	0,3
Východní Evropa	7,9	6,6	7,5
Černá Afrika	0,2	0,3	3,5
Jiné	0,0	0,0	0,9
Celkem	100,0	100,1	100,2
N	12 249	20 027	24 144
Počet nevládních organizací	583	897	– –
Severní Amerika	6,0	5,2	4,6
Severní Evropa	12,2	11,3	10,2

Legenda:

1. Severozápadní a Severní Amerika, Západní Evropa, Austrálie, dále Kypř, Izrael, Japonsko, Nový Zéland a Jižní Afrika
2. Latinská Amerika – všechny země regionu
3. Arabský svět – všichni členové Ligy arabských států plus Irán a malé arabské státy
4. Západní Asie – všechny nekomunistické asijské státy

PROCENTA ZA ROK			
1962	1964	1966	region
57,8	54,5	53,5	Severozápad
15,9	16,5	16,6	Latinská Amerika
5,2	5,2	5,3	Arabský svět
7,4	7,7	8,3	Západní Asie
0,3	0,5	0,5	Komunistická Asie
7,7	8,0	7,9	Východní Evropa
4,8	6,7	6,8	Černá Afrika
1,0	0,9	1,1	Jiné
100,1	100,0	100,1	Celkem
28 827	34 486	36 341	N
--	1 458	1 416	Počet nevládních organizací
4,6	4,5	4,3	Severní Amerika
10,0	9,3	9,4	Severní Evropa

5. *Komunistická Asie – Korejská lidová republika, Vietnam, Mongolsko, Čína*
6. *Východní Evropa – evropské komunistické státy (analýza pochází z roku 1969)*
7. *Černá Afrika – všechny nearabské, nezávislé africké státy*
8. *Ostatní – všechny ostatní suverénní státy nebo teritoria*

Zatímco ve státech uvedených v prvním regionu vzniká naprostá většina nevládních organizací, region států komunistické Asie je z tohoto procesu téměř vyloučen. Jedinou zajímavou výjimkou je Fronta národního osvobození Vietnamu, která byla Unií mezinárodních asociací akceptována jako samostatná nevládní entita se zastoupením v dalších jedenácti zahraničních nevládních organizacích v roce 1966, které měly konzultativní statut u Ekonomické a sociální rady Organizace spojených národů.⁽³³⁾ Všechny ostatní regiony jsou více méně nedostatečně zastoupeny, zejména region arabského světa, státy západní Asie a státy východní Evropy. Region černé Afriky představuje zásadní výjimku. Výrazný příliv afrických zástupců v nevládních organizacích byl vyvolán procesem dekolonizace a přetrvávajícím poutem mezi africkými zeměmi a jejich kolonizátory.⁽³⁴⁾

Tato analýza vypovídá o stavu nevládních organizací v šedesátých letech minulého století. Bipolární rozdělení světa rozvoji nevládních organizací příliš nepřálo a analýza jasně demonstruje, že pouze demokratické zřízení je v současnosti jediným zřízením, které podporuje rozvoj občanské společnosti. Společnosti, v rámci které dochází ke sdružování občanů a vzniku nevládních skupin na národní úrovni, ale i na úrovni mezinárodní v rámci prostoru globální občanské společnosti.

V ekonomicky vyspělých, pluralitních společnostech fungují zájmové skupiny v nesrovnatelně větší míře než v méně vyspělých, v méně pluralitních společnostech. Vyspělé společnosti podporují i expanzi zájmových skupin na mezinárodní úrovni. Se stupňujícím se

(33) www.uia.org/organizations/vol5_toc_a.php

(34) Podle Skjelsbaeka se počet zastoupení zvýšil z 1,5 % v roce 1956 na téměř 18 % v roce 1966. Více v „*Peace nad the Systems of International Organisations*“, kapitola 4, str.3

vývojem a specializací nevládních organizací postupně vyplyne potřeba expanze z národní úrovně na úroveň mezinárodní a z nevládní organizace vznikne mezinárodní nevládní organizace. Stane se tak v případě, když už není uspokojena poptávka na národní úrovni a proces rozšíření situaci vyřeší. Čím více je společnost vyspělá po ekonomické i technologické stránce, tím je vyspělá i po stránce společenské. Vyspělost společnosti se tedy v současné době projevuje v podpoře národních zájmových skupin a ve fungování občanské společnosti. Vlastním příkladem může být počet nevládních organizací na území Československa před rokem 1989 a v současnosti. Budeme-li nadále vycházet z tohoto faktu a předpokládat, že lidské společenství se vyvíjí neustále a stále rychleji, paralelně bude přibývat i nevládních organizací nebo jiných nevládních subjektů.

V Nepálu, například, počet zaregistrovaných nevládních organizací vzrostl z 220 v roce 1990 na 1 210 v roce 1993. V Tunisu bylo v roce 1988 zaregistrováno 1 886 organizací, jejichž počet v roce 1992 byl již 5 186. V roce 1996 prokázal nejsystematičtější průzkum neziskového sektoru, který kdy byl sepsán, že takových skupin jen v Indii funguje přes 1 milion a v Brazílii 210 000. ⁽³⁵⁾

Příznivci nevládních organizací v tomto výzkumu vidí důkaz, že nevládní organizace jsou entity, které v současné době nemohou být přehlíženy. V mezinárodních vztazích tak dochází k výrazné změně, k zásadní revoluci.

(35) www.uia.org/organizations/vol5_toc_a.php

Podle Michaela Edwardse⁽³⁶⁾ existují tři důvody významného růstu nevládních organizací.⁽³⁷⁾

Prvním důvodem je myšlenka, že proces mezinárodního rozvoje se odklonil od známého „Washingtonského konsensu“. ⁽³⁸⁾ Nevládní organizace již nejsou považovány za pouhé nástroje nápravy selhání státu nebo trhu, ale za zásadní pohonnou sílu transformace v globální politice a ekonomice. Silná sociální a institucionální infrastruktura je nezbytná pro mezinárodní rozvoj a růst, jedná se zejména o vytváření sociálních sítí, norem a občanských institucí. Rozhodování založené na pluralistickém základě je zásadním faktorem efektivního rozvoje sociálního konsensu o strukturálních změnách v ekonomice a dalších klíčových sociálních oblastech. Sdílené partnerství je klíčové k dosažení trvalé udržitelnosti v rozvojové agendě.

Za druhé, účast nevládních organizací je efektivním způsobem public relations, a to zejména pro instituce jako Světová banka či Mezinárodní měnový fond, které jsou velice často kritizovány za svou neefektivnost.

(36) Michael Edwards, PhD., autor a editor mnoha knih zahrnující problematiku nevládních organizací: *Making a Difference: NGOs and Development in a Changing World* (1992), *Beyond the Magic Bullet: NGO Performance and Accountability in the Post-Cold War World* (1996), and *NGOS, States, and Donors: Too Close for Comfort?* (1997).

(37) EDWARDS, M. *NGOs Rights and Responsibilities, A New Deal for Global Governance*, The Foreign Policy Centre, Great Britain, 2000

(38) *Washingtonský konsensus – přesvědčení, že volné trhy a liberální demokracie vytvořily univerzální recept všeobecného růstu a potlačování bídy. Charakterizuje sadu deseti specifických ekonomicko-politických doporučení, která měla vytvořit standardní reformní balíček pro rozvojové země a jejich obnovu.*

James Wolfensohn během svého předsednictví ve Světové bance otevřel dveře ke spolupráci s neziskovými organizacemi jako Oxfam a dalšími, které participují v oblasti zdraví, vzdělání a zadluženosti. Snaha mezinárodních institucí v současnosti tkví v nalezení partnerství s neziskovými organizacemi proto, aby podpořily efektivnost v implementaci projektů a snížily tak možnost jejich neúspěšnosti. Dále se tyto instituce snaží o získání lepšího veřejného image a zvýšené politické podpory zejména ve státech Západní Evropy a ve Spojených státech. Vzhledem k tomuto vývoji již téměř není možné ustoupit od spolupráce s neziskovými organizacemi. Organizační a politické náklady by tak dosahovaly závratných výšek, proto se spolupráce mezi mezinárodními vládními institucemi a neziskovými organizacemi ukazuje jako velice efektivní.

Na jedné straně můžeme dojít ke krajnímu závěru, že nevládní organizace se mohou stát zásadními centry světové moci, druhý přístup říká, že NGOs mohou pomalu a nevědomě ohrozit suverenitu států, privatizovat odpovědnost svých vlád, být kooptovány většími celky a případně tak narušit všeobecně chráněná, universální práva lidstva. Jsou to ale velice extrémní přístupy, které v následujících desetiletích vůbec nepřipadají v úvahu a zásadně popírají význam či poslání nevládních organizací, které ze samotné definice jsou zakládány na základě dobrovolné participace svých členů, zejména za účelem řešení ožehavé problematiky, která na formální úrovni není dořešena, nebo jí není přikládána významná pozornost. Z toho důvodu také vzájemná spolupráce neustále pokračuje a vzrůstá.

Za třetí, Michael Edward analyzuje jev, který by ještě nedávno byl v mezinárodních vztazích naprosto nepřijatelným. Nestátní aktéři hrají zásadní roli

v systému *global governance*.⁽³⁹⁾ Lidé většinou důvěřují vládám svých států, že reprezentují zájmy svých občanů. Nevládní organizace na druhé straně plní roli dodatečných proudů, reprezentujících společnost - zastávají práva a názory občanů u vlád, které vytváří chod státu, potažmo společnosti. Tento proces funguje i na mezinárodní úrovni, zejména v případech, kdy mezinárodní nevládní sítě jsou jedinými nástroji zastání pro občany ze zemí s nedemokratickým zřízením. V současné době, kdy mezinárodní společenství řeší stále více mezinárodních či globálních problémů, jsou vlády států vystaveny rostoucí moci nestátních aktérů.

1.2 Klasifikace a funkce nevládních organizací

Klasifikovat mezinárodní NGOs je velice náročný úkol. Je náročnější než klasifikace mezinárodních vládních organizací z důvodů rozličnosti a stále kolísajícího počtu nevládních organizací.⁽⁴⁰⁾ Typologie mezinárodních nevládních organizací humanitárního charakteru rozděluje tyto organizace do čtyř základních modelů:⁽⁴¹⁾

1. Nevládní organizace původně začínaly pouze s jedním vedením výhradně v jedné zemi, i když jejich činnost je či byla na mezinárodní úrovni. Jedná se například o Mezinárodní záchranný výbor (*International*

(39) *Global governance (globální vládnutí) – určitý řád pravidel, norem a institucí v anarchicky uspořádaném mezinárodním systému, tzn. systému, který nemá žádnou nadřazenou autoritu, jíž by všichni aktéři mezinárodního systému byli podřízeni.*

(40) JORDAN, R. S. *International Organisation as Historical Phenomenon*, str. 33

(41) DIEHL, P. F. *The Politics of Global Governance: International Organisations in an Interdependent World*, 1997, str. 290

Rescue Committee), Mezinárodní lékařské jednotky (*International Medical Corps*), Amnesty International.

2. NGOs mají několik autonomních národních základen s nezávislou agendou, které pravidelně informují domácí kancelář. To znamená, že v jedné zemi může být několik kanceláří, které pracují nezávisle na sobě. Například: Oxfam, Save the Children.

3. NGOs vytvořily mnoho národních poboček, které rozdělují své kolektivní fondy a rozdělují je pomocí samostatných organizací, které jsou vytvořeny v jednotlivých zemích samostatně za pomoci místních obyvatel, jejichž pobočku spravují a řídí. Jedná se například o Organizaci červeného kříže.

4. Mezinárodní nevládní organizace pracují pomocí domácích/národních nevládních organizací, které samy o sobě nejsou součástí organizační struktury, nemají nezávislou operační kapacitu tak jako partnerské organizace Oxfam nebo Fond křesťanské mládeže.

K dalšímu velice důležitému rozdělení mezinárodních nevládních organizací dochází na základě jejich zaměření. Organizace v první kategorii operují zejména v ekonomickém sektoru, např. v průmyslové, finanční, technologické či rozvojové oblasti. V druhé kategorii jsou organizace z neekonomického sektoru, organizace zabývající se sportovními, náboženskými nebo kulturními aktivitami. Podle posledních výzkumů organizace spadající do první kategorie mají větší vliv na rozhodnutí národních vlád a dokonce i na mezinárodní úrovni jsou tyto organizace vlivnější než organizace uvedené v druhé kategorii.⁽⁴²⁾

(42) *Zejména organizace z první kategorie zabývající se problematikou rozvoje a ekonomicky příbuznými oblastmi jsou na mezinárodní úrovni velmi ceněny.*

Činnost a náplň NGOs je tak široká a pestrá, že se často jejich náplň překrývá. Kompetence vlastního působení je potom odvislá od kvalitních zaměstnanců a dobrovolníků, kteří jsou nadšeni pro svoji práci, včetně správné institucionální a personální koordinace. Příkladem jsou krizové či humanitární akce, při kterých pomáhá mnoho nevládních organizací mezinárodních, národních, malých či velkým a většinou je téměř nemožné přesně určit jejich poslání a vzájemně je od sebe oddělit. V extrémních situacích jako jsou přírodní a humanitární katastrofy, NGOs pracují všude kde je třeba, aby byly co nejvíce prospěšné.

1.2.1 FUNKCE NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

Funkce nevládních organizací je paralelní s mnoha funkcemi organizací vládních. Spoluvytvářejí globální sítě, shromažďují informace, jsou klíčovými zdroji informací a technických expertíz v mnoha oblastech na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Participují na konferencích sponzorovaných mezinárodními organizacemi vládního charakteru, vytvářejí nebo upozorňují na nová témata k diskusi a následně shromažďují materiály k jejich úspěšnému řešení. Mezinárodní nevládní organizace vzdělávají delegáty, navrhují možná politická řešení, která by mohla být akceptovatelná pro aktéry vládního charakteru, např. na půdě Organizace spojených národů.⁽⁴³⁾ Hrají klíčovou roli v monitoringu a následné implementaci norem pro lidská práva, regulaci ochrany životního prostředí, potírání lidské bídy v nejhudších oblastech, kde jejich základní snahou je vzdělávat místní obyvatele tak, aby byli schopni se nadále o sebe postarat samostatně a efektivně.

(43) více o vztahu nevládních organizací a OSN od strany 42

Současným globálním trendem je více privatizovat aktivity původně vykonávané vládami nebo mezinárodními vládními organizacemi. Mezinárodní nevládní organizace v tomto případě hrají stále významnější roli. Mnoho problémů, které v minulosti řešily pouze vlády nebo jejich organizace, jsou v současnosti řešeny na úrovni nevládních subjektů.

1.2.1.1 Koalice NGOs

Nevládní organizace velmi zřídka pracují samostatně, díky rychlému přenosu informací, které současná doba nabízí, se mnoho nevládních organizací propojuje navzájem formálně i neformálně, spolupracují spolu, vyměňují si informace a nové zkušenosti. Transnacionální koalice vytvářejí víceúrovňová propojení mezi různými nevládními organizacemi, které pracují na své vlastní organizační agendě, ale v případě potřeby mohou svou činností rozšířit a podpořit aktuální agendu v mezinárodní politice. Velké mezinárodní nevládní organizace obvykle spolupracují s malými místními domácími nevládními organizacemi, které by bez záštity mezinárodních NGOs byly zcela bezvýznamné a jejichž činnost by nebyla tak efektivní. V takových případech dochází k velmi efektivnímu vytvoření transnacionálních koalic.

Uvedu zde dva příklady koalic nevládních organizací, které byly vytvořeny za účelem zákazu obchodování se slonovinou a ochrany slonů.

První koalice byla složena z významných nevládních organizací ochrany životního prostředí – *World Wildlife Fund* (WWF), *International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources* (IUCN) a *Trade Records Analysis of Flora and Fauna in Commerce* (TRAFFIC). Všechny tyto nevládní organizace sídlí v západních rozvinutých zemích, kde získávají prostředky, provádí výzkum a spolupracují s vládními organizacemi, např. s OSN a Programem pro životní prostředí (UNEP). Tato

koalice nevládních organizací je vysoce integrovaná, dokonce v případě potřeby dochází k výměně zaměstnanců mezi organizacemi v rámci koalice. Vzhledem k tomu, že mezi zaměstnanci je velký počet biologů a odborníků na problematiku životního prostředí, nevládní organizace obdržely dlouhodobé granty na pobyt v afrických zemích s velkou populací slonů (Keňa, Zimbabwe, Jižní Afrika, Botswana). Spolupracují s tamními vládami, aby bylo možné vytvořit ochranná pásma pro slony a jiná divoce žijící zvířata. Monitorují situaci a podílí se na výzkumných projektech. Příspěvky k jejich činnosti přicházejí z vládních prostředků, nadací a nadnárodních korporací, stejně tak i od jednotlivých dárců. Aby práce jednotlivých nevládních organizací byla usnadněna a také na základě mnohaletých zkušeností za podpory EU a americké nevládní organizace *U.S. Fish and Wildlife Service* byla v roce 1990 vytvořena velká skupina na ochranu afrických slonů – *African Elephant Conservation Coordinating Group*.⁽⁴⁴⁾ Tato koalice je koalicí vysoce profesionálních nevládních organizací, které svůj vliv aplikují velmi sofistikovanou formou. Implementace mechanismů CITES touto koalicí nevládních organizací je velmi unikátní.⁽⁴⁵⁾ Na základě jejího nátlaku v roce 2000 na Kajmanských ostrovech TRAFFIC osobně zastavil export téměř tisíce živých ještěrek, žab, orchidejí a jiných vzácných živočichů a rostlin.⁽⁴⁶⁾

(44) library.fws.gov/IA_Pubs/african_elephant_summ98-00.pdf

(45) CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). CITES je mezivládní dohodou a jejím cílem je zabezpečení mezinárodního obchodu s divokými zvířaty a vzácnými rostlinami tak, aby nebylo ohroženo jejich přežití. www.cites.org/eng/disc/what.shtml

(46) TRAFFIC (Wildlife Trade Monitoring network), náplní je monitoring obchodu s divoce žijícími zvířaty a rostlinami. Je

Druhý příklad koalice nevládních organizací představuje volný svazek nevládních organizací na ochranu zvířat. Jedná se o skupiny *Friends of the Animals*, *Greenpeace*, *The Humane Society* a *Amnistie pour les éléphants*. Tato koalice vytvořila kampaň na ochranu zvířat, se specializací zejména na informování veřejnosti, potažmo ovlivňování vládních rozhodnutí na základě mediální kampaně na konci 80. let a na počátku 90. let. Tento typ volné koalice může také teoreticky dosáhnout určitých výsledků, ale příspěvky plynou pouze od soukromých dárců a neexistuje žádná organizační struktura na vykonávání dlouhodobých programů.⁽⁴⁷⁾

Dalším velmi zajímavým příkladem je koalice mezinárodních nevládních organizací bojujících za vznik Konvence o zákazu pokládání nášlapných min. Konvence o zákazu pokládání nášlapných min je typickou ukázkou, kdy nevládní organizace sehrály významnou úlohu. Konvence byla podepsána v rámci tzv. *Ottawského procesu*, který právě díky velké snaze nevládních organizací byl velmi unikátní.⁽⁴⁸⁾ Skupina nevládních organizací (složená z tisíce NGOs ze 60 zemí) mezi zástupci zúčastněných NGOs uvedu *Medico International* z Německa, *Vietnamské veterány* z USA, *Landmine Survivors Network*, *Human Rights Watch* a Mezinárodní výbor červeného kříže se spojily v rámci Mezinárodní kampaně na odstranění nášlapných min (*International Campaign to Ban Landmines – ICBL*). Zvolily taktiku spojenou s používáním internetu. Založily novou webovou stránku a začaly rozesílat zprávy o nebezpečí, které nášlapné miny v kritických

součástí IUCN – *The World Conservation Union*
www.traffic.org/ar_report.pdf

(47) *Princen and Finger: Environmental NGOs in World Politics: Linking the Global and Local*, Routledge, London, 1994

(48) www.icbl.org/tools/faq/treaty/significant

oblastech civilistům přinášejí. Mezinárodní kampaň na odstranění nášlapných min byla vytvořena v roce 1993 a byla vedena nesmírně intenzivní formou. Problematiku nášlapných min úspěšně definovala jako problematiku týkající se lidské bezpečnosti a ne jako problematiku národní bezpečnosti. Tato samotná definice velmi přispěla k rychlému a úspěšnému výsledku kampaně.⁽⁴⁹⁾ ICBL a mezivládní organizace systému OSN úzce spolupracovaly se zástupci členských států OSN. Vyjednávací proces se konal mimo systém OSN na bázi konferencí, na kterých byli přítomni zástupci ICBL. Vyjednávací proces byl založen na základě hlasování, ne na principu postupného konsensu.⁽⁵⁰⁾ Konečná podoba Konvence o zákazu pokládání nášlapných min byla podepsána v roce 1997 a podepsalo ji celkem 122 států, což je ojediněle velký počet států.⁽⁵¹⁾ Konvence byla produktem neobvyklého strategického partnerství mezi skupinou nevládních organizací a vlád. Dodnes skupina nevládních organizací ICBL napomáhá plnění a univerzalizaci Konvence a monitoruje situaci v poválečných oblastech.

1.3 Limity mezinárodních nevládních organizací

Navzdory současnému vývoji jsou NGOs ve svém vlivu značně limitované. Existuje několik základních důvodů, které demonstrují limity nevládních organizací.⁽⁵²⁾

(49) THAKUR, R., MALEY, W. *The Ottawa Convention on Landmines: A Landmark Humanitarian treaty in Arms Control, Global Governance* 5:3 July-September:273-302

(50) www.icbl.org/tools/faq/treaty/ngos

(51) *Do února 2005 se ke Konvenci připojilo celkem 144 států.*

(52) MINGST, K. A. *Evolving Pieces of Global Governance*, Lynne Rienner Publishers, 2004, str. 244

Prvním omezením nevládního sektoru je jeho výše zmiňovaná velikost a roztržitost.⁽⁵³⁾ Nevládní organizace nemají a prozatím ani nemohou mít jednu konkrétní agendu. NGOs působící ve stejném sektoru mají mnohdy zcela odlišné představy o své náplni a svou činnost uskutečňují naprosto nesourodými způsoby. Například v 90. letech během konání mezinárodních konferencí o ženských otázkách stály na jedné straně NGOs zastávající plná práva žen, a na straně druhé náboženské neziskové organizace, které podporovaly tradiční roli ženy-matky a tradiční model rodinných hodnot. Jedná se o situace, kdy obě strany mají své logické argumenty, ale zatím ještě nejsou sladěny a je jasné, že je potřeba dlouhého vývoje, aby došlo k vzájemnému kompromisu. Takové tlaky mohou potom za určitých okolností vliv jednotlivých nevládních organizací vzájemně anulovat.

Druhým důvodem pro omezení nevládního sektoru je existence „mnohaúrovňové politiky“, ve které nevládní organizace musí být úspěšné a jednat efektivně. Národní nevládní organizace vyvíjejí tlak na místní vlády, transnacionální síť mezinárodních organizací, zahraniční vlády a stále více i na nadnárodní korporace, které disponují obrovskými částkami připravenými pro dobročinné účely.⁽⁵⁴⁾ Nevládní organizace nemusejí uspět v přesvědčování klíčových lidí a bez finančních prostředků se pak práce organizace stává velice obtížnou. Finanční prostředky nevládních organizací jsou klíčové k jejich úspěšnému fungování. Financová-

(53) TOULMIN, S. *The Role of Transnational NGOs in Global Affairs*, International University of Tokyo, 1994, str.4-6

(54) SPIRO, P. J. *New Global Communities: Nongovernmental Organisations in International Decision-Making Institutions*, *The Washington Quarterly*, str.45

ní neziskového sektoru veřejným sektorem stále roste, například v roce 1998 prostředky plynoucí z veřejného sektoru do soukromého čítaly okolo 40 % rozpočtu vybraných nevládních organizací v porovnání s rokem 1970, kdy se jednalo o pouhých 1,5 %.⁽⁵⁵⁾

Dalším nepřítelem nevládních organizací je byrokratizace. Příkladem může být možnost získání konzultativního statutu u Organizace spojených národů.⁽⁵⁶⁾ Rovnováha moci je určujícím faktorem fungování nevládních organizací. Státy jako suverénní aktéři a potažmo mezinárodní vládní organizace, mají stále zásadní pravomoci v rozhodnutí, do jaké míry nevládní organizace budou naplňovat svůj vliv. Nevládní organizace samozřejmě nevykonávají svou činnost odděleně od vlivu vládních aktérů a mezinárodních vládních organizací. Nevládní organizace jsou aktéři, kteří svou činností vykonávají funkce, které nejsou v primárním zájmu samotných států.⁽⁵⁷⁾ Zásadním úkolem, jak pojmout hlavní působnost mezinárodních nevládních organizací je pochopení vzájemného vztahu mezi nevládními a vládními organizacemi, a to zejména Organizací spojených národů.⁽⁵⁸⁾ Vznikem a vývojem spolupráce NGOs a OSN se zabývám v následující kapitole publikace.

(55) SIMMONS, P. J. *Learning to Live with NGOs, Foreign Policy* 112, (Fall), str. 82–96

(56) SIMMONS, P. J. *tamtéž*

(57) WEISS, T. G. *NGOs, the UN and Global Governance*, Lynne Rienner Publishers, Boulder London, 1998

(58) BENNETT, A. LeRoy: *International Organizations, Principles and Issues*, Prentice Hall Publishers, 1991, str. 256

2. Společnost národů a nevládní organizace

První světová válka právě začala, když některé soukromé skupiny a prominentní osobnosti z Evropy a Spojených států začaly postupně plánovat možný vývoj bezprostředně poválečného období.

Nevládní organizace – Liga podpory míru ze Spojených států amerických (*League to Enforce Peace in the United States*) a Liga národů z Velké Británie (*League of Nations in Great Britain*) měly snahu vytvořit poválečnou strukturu, která zajistí prevenci vzniku budoucího válečného konfliktu. Na předběžných plánech těchto nevládních organizací byl posléze založen návrh Woodrowa Wilsona, vytvoření stálé mezinárodní organizace jako 14. bod Versailleské mírové smlouvy. Společnost národů byla první vládní organizací, která aspirovala na organizaci globálního charakteru. Bohužel se tak nestalo a jedním ze zásadních neúspěchů této organizace byla nepřítomnost velmocí.⁽⁵⁹⁾ Další vysvětlení jejího neúspěchu jsou nasnadě. Problematice sociálního a ekonomického charakteru byla věnována poměrně malá pozornost, ačkoliv během 30. let se již projevuje snaha po reorganizaci v těchto oblastech. Vzhledem k vleklé ekonomické depresi a posléze kvůli počátku 2. světové války nebyl v této

(59) *Stálými členy Rady byly pouze čtyři vítězné velmoci – Velká Británie, Francie, Japonsko a Itálie. Původně jich bylo pět včetně USA, které nakonec versailleskou smlouvu neratifikovaly. Po vstupu do Společnosti národů přibylo Německo (1923–1933) a SSSR (1934–1939).*

Moravcová, Dagmar: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914–1941, Institut pro středoveropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, str. 29

oblasti učiněn žádný pokrok. Systém kolektivní bezpečnosti byl nepraktický a příliš idealistický. Společnost národů nebyla dostatečně schopná, aby mohla čelit ekonomické depresi 30. let a růstu extrémního nacionalismu. Mezi lety 1935–1939 mnoho států odmítlo pokus Společnost národů reformovat. Během 2. světové války byla již organizace zcela nečinná.

Na druhé straně je mnoho příkladů, které mohou demonstrovat úspěšnost Společnosti národů mezi které patří: Organizace plebiscitu ve Slezsku a Sársku a delimitaci německo-polské hranice, mandátní systém, na základě kterého byly bývalé německé a osmanské kolonie přiděleny pod správu jiných zemí – Velké Británii, Francii, Jižní Africe, Belgii a Japonsku.

Mandátní komise Společnosti národů byla složena z nevládních představitelů, kteří posuzovali podmínky v jednotlivých mandátních územích. Co je nejdůležitější, Společnost národů byla první stálou mezinárodní organizací s konkrétním politickým vedením a průběžně funkčním výkonným aparátem. Společnost národů ztělesnila myšlenku, že mezinárodní společenství je schopné bojovat proti porušování mezinárodního práva, i když původní představy o fungující a výkonné mezinárodní organizaci se nenaplnily. Společnost národů byla důležitým krokem v dalším procesu rozvoje mezinárodních organizací.

Zatímco počátky funkčně specializovaných mezinárodních organizací nacházíme v podobě veřejných mezinárodních unií již v 19. století, k jejich plnému rozvoji došlo až ve století dvacátém. Charta Společnosti národů neobsahovala žádná specifická určení spolupráce s nevládními organizacemi, ale sekretariát Společnosti čtvrtletně vydával bulletin aktivit a politických doporučení nevládních organizací. Článek 25 Charty Společnosti národů obsahuje podporu vytvoření vzájemné spolupráce

mezi národními organizacemi Červeného kříže, jejichž hlavním cílem je podpora zdraví, prevence nemocí a zmírňování utrpení na celém světě.⁽⁶⁰⁾ Společnost národů také několikrát přizvala nevládní organizace, aby se účastnily schůzek Finančního výboru v Bruselu (*Financial Conference*) a Námořního výboru (*Maritime Committee*) roce 1920, dále v roce 1927 Světové hospodářské konference (*World Economic Conference*) a v roce 1932 Odzbrojovací konference (*Disarmament Conference*).⁽⁶¹⁾

Jeglantine Jebb, zakladatel nevládní organizace Save the Children, v roce 1920 navrhl Deklaraci práv dítěte, která byla přijata Shromážděním Společnosti národů v roce 1924.⁽⁶²⁾

Save the Children a jiné nevládní organizace se mohly účastnit Výboru pro dětské blaho (*Child Welfare Committee*) a nevládní organizace zabývající se otázkou žen ve společnosti měly možnost se účastnit Výboru pro obchodování se ženami a dětmi (*Committee on Traffic in Women and Children*). V obou případech měly nevládní organizace možnost účastnit se jednání v rámci výborů, neměly ale právo hlasovat.⁽⁶³⁾ Mnoho nevládních organizací založilo své kanceláře v Ženevě, aby si tak zajistily nepřetržitý kontakt se Společností.

(60) Část článku 25 Charty Společnosti národů- „to encourage and promote the establishment and cooperation of duly authorized voluntary national Red Cross organisations having as purposes the improvement of health, the prevention of disease, and the mitigation of suffering throughout the world“. www.geocities.com/Heartland/Valley/8920/European/leachart.html

(61) KARNs, M.: 2004, str.70

(62) KOREY, W. *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights*, Palgrave, 1998, str.1-28

(63) *tamtéž*

V letech 1930 až 1945 se vliv nevládních organizací výrazně snížil, a to zejména proto, že národní vlády se zabývaly zbrojením, ekonomickou krizí a vliv Společnosti národů upadal. V roce 1943 vliv NGOs začal postupně narůstat a již při zakládání OSN, jak uvádím dále, se jejich vliv velmi výrazně projevil.

3. OSN a nevládní organizace

3.1 Vznik spolupráce mezi nevládními organizacemi a Organizací spojených národů

Charta Organizace spojených národů jako jeden z prvních mezinárodních dokumentů obsahovala již od samého počátku článek číslo 71 – spolupráci s nevládními organizacemi v rámci orgánu ECOSOC (*Economic and Social Council* – Ekonomická a sociální rada OSN).

Všeobecně není známo, že za tento historický průlom vděčíme rozhodnosti a odhodlanosti mnoha amerických nevládních organizací, které byly činné zejména v oblasti ochrany lidských práv. Na základě jejich tlaku Charta OSN jako první mezinárodní dokument zakládající světovou organizaci soustředila svou pozornost na problematiku lidských práv a na založení instituce, jejíž jednou z hlavních funkcí bude rozvoj a ochrana lidských práv. Americké nevládní organizace vynaložily veškeré své úsilí, aby na zakládající konferenci konané v San Franciscu od 25. dubna do 26. června 1945 došlo k začlenění vzájemné spolupráce mezi orgány Organizace spojených národů a nevládními organizacemi a současně i problematiky lidských práv

do samotné Charty.⁽⁶⁴⁾ Čtyřicet dva představitelů národních prominentních veřejných a občanských organizací bylo pozváno úřadem vlády Spojených států, původně za účelem konzultací s osmi členy americké delegace během hovorů o konečném obsahu Charty. Takto vznikla myšlenka „konzultantů“, ze které později v roce 1946 vznikl onen konzultativní statut pro nevládní organizace při ECOSOC.⁽⁶⁵⁾

Nevládní dobrovolnické organizace stály v samotném popředí amerického společenského života a jejich silná podpora myšlenky vzniku Organizace spojených národů výrazně přispěla k potlačení izolacionistických nálad, které převládaly v americkém Senátu od neúčasti v meziválečné Společnosti národů. Konzultanti americké delegace byli vybíráni z národních organizací jako Národní svaz výrobců, Obchodní komora, Americká federace pracujících, Kongres průmyslových organizací, Federální církevní výbor a Americký svaz Spojených národů.⁽⁶⁶⁾ Konzultanti byli ve velké většině představiteli těchto přizvaných organizací. Byli to právě konzultanti, kteří vytvořili co později bylo na konferenci v San Franciscu nazýváno „experiment demokracie v akci na diplomatické úrovni“.⁽⁶⁷⁾ Zejména Prof. James T. Shotwell,

(64) HUMPREY, P. J. *The UN Charter and the Declaration of Human Rights*, in *THE Protection of Human Rights*, New York, Praeger, 1967, str.39-40

(65) ROBINS, D. *Experiment in Democracy: The Story of U.S. Citizens Organisations in Foreign the Charter of the United Nations*, New York, Parkside Press, 1971, str.100

(66) *National Association of Manufactures, Chamber of Commerce, American Federation of Labour, Congress of Industrial Organisations, American Farm Bureau Federation, Federal Council of Churches, American Association of the United Nations*

(67) ROBINS, D. str.104

vynikající historik Kolumbijské univerzity, se významně zasadil o prosazení participace nevládních organizací na půdě Organizace spojených národů. Profesor Shotwell dále působil jako prezident Carnegie nadace mezinárodního míru (*Carnegie Endowment for International Peace*) a předsedal Výboru pro studium organizace míru (*Commission to Study the Organization of Peace*). Po první světové válce podpořil vytvoření statutu Mezinárodní organizace práce (*International Labour Organisation*), která jako první mezinárodní organizace fungovala a dodnes funguje na tzv. systému *tripartity* – reprezentace národních zástupců zaměstnanců i zaměstnavatelů, případně zástupců nevládních organizací z oblasti práce a průmyslu mají formálně stejný statut jako vládní, oficiální delegace. V rámci systému OSN se jedná o zcela unikátní strukturu. Zkušenosti s fungováním Mezinárodní organizace práce Prof. Shotwella natolik uchvátila, že chtěl prosadit podobný, adekvátně upravený postup fungování jako standard i pro ostatní organizační struktury v rámci nově vznikající organizace.⁽⁶⁸⁾ Byl přesvědčen, že Charta OSN jako mezinárodní dokument by měla od samého počátku legitimizovat vzájemnou spolupráci a konzultaci mezi nevládními organizacemi a OSN. Pod vedením Prof. Shotwella konzultanti z několika skupin vypracovali návrh, který doporučoval, aby jedna z klíčových institucí ECOSOC vytvořila vzorec pro formální konzultace s národními a mezinárodními nevládními organizacemi.⁽⁶⁹⁾ Návrh byl přijat delegací Spojených států 17. 5. 1945.⁽⁷⁰⁾

Prof. Shotwell řekl: „myslím, že kdyby tato nová skutečnost mohla být dobře prezentována i ostatním národům

(68) KOREY, W. str.32

(69) *Budoucí článek číslo 71 Charty OSN*

(70) ROBINS, D. str.122–123

a byla přijata, otevřeli jsme nové dveře vzájemné spolupráci“.⁽⁷¹⁾ Delegation USA získala podporu i ostatních delegací na konferenci v San Franciscu a článek 71 specifikoval, že ECOSOC by měla vytvořit vhodné prostředí pro konzultace s nevládními organizacemi, které působí v oblastech zájmu Organizace spojených národů. Bylo zřejmé, že čím významnější procedurální rozvoj statut obdrží, tím dojde i k výraznějšímu zlomu ve vzájemné spolupráci mezi nově vznikajícími organizacemi a nevládními organizacemi. Státní sekretář Stettinius pověřil konzultanty Spojených států, aby včlenili nový článek 71 do Charty. Ve zprávě prezidentu Trumanovi sdělil, že článek je výsledkem „blízké a vzájemné spolupráce mezi delegací Spojených států a jejich konzultantů“.⁽⁷²⁾

Schopnost delegace USA reagovat na podněty nevládních organizací nebyla úplně překvapivá. Dobrovolnictví jako fenomén stálo na vrcholu zájmu americké společnosti a kultury. Bylo obvyklé, že na schůzky delegace Spojených států byl vždy pozván i přední představitel veřejné organizace. Naproti tomu žádná jiná delegace na konferenci v San Franciscu nepřizvala konzultanty z veřejného sektoru. Jako vysvětlení je možné prezentovat spekulaci, že důvodem nebyla neochota jednotlivých zahraničních delegací spolupracovat se zástupci veřejného sektoru, ale omezený rozpočet, se kterým delegace jednotlivých zemí v poválečné době musely pracovat. Jistě nebylo možné přizvat zástupce veřejných organizací až do Spojených států, zatímco delegace USA pracovala doma na své půdě.

Vzhledem k tomu, že z celkového počtu 42 amerických konzultantů pět hrálo zásadní roli ve veřejných

(71) *tamtéž, str.127*

(72) KOREY, W.: *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights, Palgrave, 1998, str.32*

organizací podporujících ochranu lidských práv, kromě prosazení vzájemné spolupráce mezi OSN a nevládními organizacemi byl významný rozvoj zaznamenán také v oblasti lidských práv. První důležitou osobností ve skupině pěti byl Dr. O. Frederick Noble, ředitel Celostátní církevní rady (*Federal Council of Churches*), klíčové instituce pro propagaci ochrany lidských práv. Ve stejné době působil jako děkan Luteránské teologické akademie ve Filadelfii. Druhým členem skupiny byl Clark Eichelberger, který stál v čele lobistické skupiny pro založení Organizace spojených národů, Americké asociace pro OSN (*American Association for the United Nations – AAUN*).⁽⁷³⁾ Hlavními iniciátory a lobisty skupiny byli soudce Joseph Proskauer, prezident Amerického židovského výboru (*American Jewish Committee – AJC*) společně s Jacobem Blausteinem, prominentním průmyslníkem z Baltimoru a předsedou výkonného výboru AJC v jedné osobě. Joseph Proskauer, dlouholetý partner prestižní právnické firmy v New Yorku působil společně s Dr. Noldem jako mluvčí skupiny. Prof. Shotwell byl pátou nejvýznamnější osobností skupiny, později tvrdil, že se oba přední představitelé Amerického židovského výboru Joseph Proskauer a Jacob Blaustein nejvíce zasadili o rozvoj myšlenky vzájemné spolupráce mezi OSN a nevládními organizacemi a umožnili konzultantům americké delegace, aby na konferenci v San Franciscu měli dostatečný prostor pro prezentaci

(73) *American Association for the United Nations*, v roce 1964 se AAUN sloučila s americkým výborem OSN (skupina složená ze 138 národních organizací USA podporujících práci OSN. Z tohoto sloučení obou skupin vznikla Asociace OSN Spojených států amerických (UNA-OSN).

argumentů.⁽⁷⁴⁾ Pět těchto členů nejvíce zklamal již samotný počátek jejich snahy, a to průběh konference v Dumbarton Oaks v roce 1944. Nedošlo tam k žádnému rozvoji myšlenky prohlubování podpory v oblasti lidských práv, pouhá náhodná zmínění. Zděšení byli o pár dní později, když se zástupci delegace Velké Británie a Sovětského svazu společně ke konci konference shodli, že odmítají jakýkoli závazek týkající se lidských práv včlenit do budoucí Charty OSN.⁽⁷⁵⁾

Pro Americký židovský výbor byla perspektiva zahrnutí ochrany lidských práv jako základního prvku Charty OSN naprosto zásadní představou. Představitelé AJC byli přesvědčeni, že pouze v případě, kdy budou práva všech lidí legálně chráněna bude v budoucnosti zamezeno konfliktům.⁽⁷⁶⁾ Po velkém zklamání v Dumbarton Oaks představitelé AJC kontaktovali Komisi pro studium organizace míru Prof. Shotwella, která podle předních představitelů AJC byla klíčovou institucí pro podporu prosazení myšlenky ochrany lidských práv v Chartě OSN. Již na počátku dubna roku 1943 Shotwellova Komise pro studium organizace míru naléhala, aby nový právní řád vytvořený na základě nové mezinárodní organizace obsahoval „Listinu práv a svobod“.⁽⁷⁷⁾ Spojením práce Shotwellovy komise a AJC došlo k základnímu přelomu na poli ochrany rozvoje lidských práv.

(74) *Tribute by James Shotwell, A World Charter for Human Rights, New York, American Jewish Committee*

(75) KOREY, W. *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights, Palgrave, 1998, str.34*

(76) www.ajc.org/site/c.ijITI2PHKoG/b.789089/k.D39C/About_Us.htm

(77) LISKOFSKY, S. *NGOs and Human Rights, New York, 1974, str. 31*

Na počátku roku 1944 AJC připravila publikaci, která byla vydána na Kolumbijské univerzitě s názvem *The International Bill of the Rights of Man*, jejímž autorem byl britský právní expert Hersch Lauterpacht.⁽⁷⁸⁾ Důvodem byla snaha, aby se navrhovaná Listina práv a svobod stala těžištěm aktivit Organizace spojených národů. Na konci roku 1944 AJC oficiálně vydal „Výzvu pro vznik mezinárodní listiny práv a svobod“, tuto výzvu podepsalo celkem 1300 významných Američanů všech ras a vyznání. Výzva byla vydána 15. 5. 1944.⁽⁷⁹⁾ V únoru 1945 AJC publikoval brožuru „Vyslancům míru“, která zdůrazňovala, že ochrana lidských práv musí být základem posláním a důvodem založení organizace.⁽⁸⁰⁾ Brožura také naznačovala, že by Organizace spojených národů měla založit Komisi, jejímž cílem bude praktická implementace ochrany lidských práv v budoucnosti.⁽⁸¹⁾ Nejdůležitějším politickým krokem bylo setkání zástupců AJC s prezidentem Franklinem D. Rooseveltem 21. března 1945. Proskauer a Blaustein chtěli prezidenta přesvědčit, aby byl vytvořen „nový světový řád založený na lidském bytí, respektování rasy, vyznání a jednotlivých národností“.⁽⁸²⁾ Prezident Roosevelt byl z přístupu AJC nadšen a výrazně podpořil jejich společné

(78) *Human Rights, the Charter of the UN and the International Bill of Rights of Man: Preliminary Report*

www.getcited.org/pub/101177083

(79) www.ajc.org/site/c.ijITI2PHKoG/b.835983/k.AF53/Human_Rights.htm

(80) www.ajc.org/site/c.ijITI2PHKoG/b.835983/k.AF53/Human_Rights.htm

(81) www.ajc.org/atf/cf/{42D75369-D582-4380-8395-D25925B85EAF}/UN_Role_Human_Rights_2005.pdf

(82) KOREY, W. *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights*, Palgrave, 1998, str. 35

snahy. Pověřil zástupce AJC, že na konferenci v San Franciscu mohou prezentovat plnou podporu amerického prezidenta.⁽⁸³⁾ O tři týdny později prezident Roosevelt umírá, ale jeho podněty k podpoře AJC byly konzistentní s těmi, které prezentoval Kongresu 6. 1. 1941, kdy prezident hovořil o základních svobodách, na kterých by měl být založen budoucí svět, a těmi jsou: svoboda projevu, svoboda vyjádřit se, svoboda náboženství.⁽⁸⁴⁾ (O osm měsíců později prezident Roosevelt podepsal spolu s Winstonem Churchilem Atlantickou chartu.)

Snaha konzultantů o začlenění oblasti ochrany lidských práv do samotné Charty OSN byla ale na samém počátku. Na pomoc prezidenta Roosevelta již nebylo možné spoléhat, a britská i sovětská opozice proti začlenění lidských práv do Charty stále přetrvávala. Pět aktivistů se rozhodlo zaslat státnímu sekretáři Stettinovi rychlou a rázně definovanou poziční listinu. V tomto novém, urgentním memorandu, zaslaném 2. 5. 1945 zástupci nevládních organizací (k listině se přidala také Jane Evans – předsedkyně Národní mírové konference) tlačili na státního sekretáře a zástupce americké delegace, aby převzali vedoucí roli ve vyjednávání v oblasti lidských práv. Vedoucí role měla být definována ve třech konkrétních oblastech:

- 1) lidská práva mají být specifikována jako hlavní účel založení OSN,
- 2) všechny členské státy OSN musí přijmout závazek garance ochrany lidských práv,

(83) *HIRSCHHORN, B. To Reaffirm Faith in Fundamental Human Rights: The UN and Human Rights, 1945–1995, New York, 1995, str. 5*

(84) *NOLDE, O. F. Freedom's Charter: The Universal Declaration of Human Rights, 1949, str. 12*

- 3) vytvoření „Komise pro lidská práva“ by mělo být garantováno samotnou Chartou.⁽⁸⁵⁾

Hned v zápětí skupina teď již šesti zástupců nevládních organizací ve vedení s Blausteinem začala lobovat pomocí rozhovorů s několika členy americké delegace, například s Dr. Isaiahem Browmanem – prezidentem John Hopkins University, který byl poradcem státního sekretáře Stettinia. Lobbování Jacoba Blausteina u členů americké delegace bylo nesmírně efektivní. Tři velmoci, které původně nesouhlasily se začleněním lidských práv do Charty OSN, Británie, Francie a Sovětský svaz, nakonec souhlasily a přidaly se k názoru americké delegace podpořit návrh pro podporu lidských práv. Již 5. května, pouze o tři dny později, konzultanti úspěšně přesvědčili Stettinia, aby se otázka lidských práv stala hlavním přínosem Charty OSN a bylo veřejně oznámeno, že skupina zástupců nevládních organizací, bojujících za obsažení problematiky lidských práv v Chartě, zvítězila. Spojené státy formálně předloží návrhy nevládních organizací na konferenci v San Franciscu.⁽⁸⁶⁾ Vyjednávací proces mezi americkou delegací a skupinou konzultantů se projevil jako nesmírně efektivní, byl to první historický moment, kdy se nevládní organizace projevil jako velmi vlivné skupiny, které mohou výrazně ovlivnit mezinárodní dění. Pouze pomocí velké angažovanosti zástupců amerických nevládních organizací, jedna z nejdůležitějších mezinárodních dohod 20. století Charta Organizace spojených národů, na základě které byla vytvořena jedna

(85) KOREY, W. *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights*, Palgrave, 1998, str. 37

(86) BOVEN, van Theo: *The Role of Non-Governmental Organisations in International Human Rights Standard-Setting*, California Western International Law Journal 20, 1990, str. 210

z nejpracovanějších mezinárodních institucí, obsahuje podporu a ochranu lidských práv, která je v Chartě včleněna na jedno z prvních a nejdůležitějších míst.⁽⁸⁷⁾

Velmi významný mezinárodní dokument, Všeobecná deklarace lidských práv, vznikla též za velmi

(87) *V předmluvě Charty je vyjádřena „víra v základní lidská práva, v důstojnost a jedinečnost lidských bytostí, v rovnost práv žen a mužů, malých a velkých států“.*

Zejména v článku 1 konzultanti zanechali nejvýznamnější odkaz. Podpora lidských práv byla umístěna na stejně důležitém pozici jako podpora mezinárodního míru a bezpečnosti. Článek vyzývá k „podpoře a rozvoji respektování lidských práv a základních svobod všech lidí bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka a vyznání“.

Další ustanovení zavazují členské státy, aby usilovaly o dosažení všeobecného uznávání lidských práv.

Článek číslo 13 zmocňuje Valné shromáždění, aby iniciovalo vypracování studií a vytvářelo doporučení týkající se problematiky lidských práv a základních svobod.

Článek 55 a 56 zavazuje členské státy, aby usilovaly o dosažení všeobecného uznávání lidských práv.

Článek 62 stanovuje jeden z hlavních orgánů OSN ECOSOC jako hlavní orgán, který iniciuje vytváření studií z oblasti podpory a ochrany lidských práv, ECOSOC dále navrhuje vypracování mezinárodních konvencí na podporu lidských práv a svolávání konferencí podporujících činnost ECOSOC.

Článek 68 zmocňuje ECOSOC k vytváření komisí/výborů v ekonomické či sociální sféře (Všeobecnou deklaraci lidských práv a , mimo jiné i v oblasti podpory lidských práv. Článek přispívá k vytvoření unikátní oficiální mezinárodní instituce, která by v budoucnosti vytvořila Subkomisi pro prevenci diskriminace a ochranu menšin.

*KOREY, W. Genesis: NGOs and the UN Charter, str. 39
www.un.org/aboutun/charter/index.html*

zajímavých okolností a zejména na základě velké snahy angažovaného jednotlivce Eleanor Rooseveltové, bývalé manželky prezidenta Roosevelta. Eleanor Rooseveltová předsedala nově založené Komisi pro lidská práva, která vznikla 27. 1. 1947.⁽⁸⁸⁾ Eleanor Rooseveltová byla přesvědčena, že mezinárodní dokument podporující lidská práva na celém světě musí vzniknout co nejdříve a stále problematičtější vztahy mezi Západem a Východem takové přesvědčení jen podporovaly. Na návrh Komise pro lidská práva byla Všeobecná deklarace lidských práv přijata 10. 12. 1948 Valným shromážděním.⁽⁸⁹⁾ U Thant, generální tajemník OSN v letech 1961–1971, později řekl: „Všeobecná deklarace lidských práv je Magnou Chartou lidského bytí“.⁽⁹⁰⁾

Všeobecná deklarace lidských práv byl dalším dokumentem v pořadí, který vznikl na základě nesmírného odhodlání jednotlivců a zástupců nevládních organizací. Snaha nevládních organizací o zapojení vzájemné spolupráce s OSN a o uznání důležitosti podpory ochrany lidských práv byla velmi systematická. Níže uvádím tři úryvky z projevů významných osobností, kteří snahu nevládních organizací neopomněli ve svém vystoupení zdůraznit. Jedním ze tří hlavních zdrojů, který podpořil tento fakt byl předseda Valného shromáždění Charles Malik, který ve svém projevu 10. 12. 1973 u příležitosti oslav 55. výročí Deklarace lidských práv uvedl: „Nevládní organizace, a to zejména náboženské nevládní organizace, jak židovské, katolické nebo protestantské byly hluboce přesvědčeny o údě-

(88) KOREY, W. *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights*, Palgrave, 2001, str.42

(89) NÁLEVKVA, V. *Vznik Organizace spojených národů, Mezinárodní politika 9/20020*

(90) KOREY, W.: str. 44

lu a důstojnosti člověka v moderním světě. Navázaly s námi velmi úzký vztah, my jsme je přijali a spolu s jejich velkým úsilím vytvořili text Deklarace lidských práv, který z velké části vděčí jejich inspiraci“.⁽⁹¹⁾

Dalším, druhým zdrojem bylo prohlášení hlavního architekta Univerzální deklarace lidských práv René Cassina. Ve svém projevu v Paříži u příležitosti 20. výročí Deklarace podtrhl „podporu a pomoc národních delegací ze strany nevládních organizací“ jak na úrovni Komise pro lidská práva, tak na úrovni Valného shromáždění. Všichni, kteří se podíleli na vzniku Deklarace vděčí zejména nadšení a spolupráci nevládních organizací, které neustále napomáhaly vylepšovat návrh Deklarace. René Cassin dále podtrhl spolupráci s mnoha nevládními organizacemi zabývající se ženskou otázkou, jejichž příspěvek byl hodnotný zejména díky hodnotným výsledkům v oblasti manželství, rodiny a dětí.⁽⁹²⁾

Třetím a neméně důležitým zdrojem byl Generální tajemník OSN U Thant, který vystoupil se svým projevem na stejné konferenci v Paříži. U Thant řekl: „nevládní organizace během let 1947 a 1948 participovaly ve všech oblastech namáhavého procesu přípravy Všeobecné deklarace lidských práv“.⁽⁹³⁾ Zdůraznil zejména jejich politickou roli, na základě které se vždy snažily v kritických situacích najít správné a úspěšné řešení.“ Expertízy a znalosti nevládních organizací v té době výrazně ovlivnily samotný návrh Deklarace lidských

(91) LISKOFSKY, S. *NGOs and Human Rights*, New York, 1974, str. 45

(92) CASSIN, R. *Twenty Years of NGO Effort on Behalf of Human Rights*“, *Human Rights: Final Report of the International NGO Conference, Paříž, 1968*, str. 20

(93) *UN Doc., SG/SM 999, 1968*

práv, ale bohužel jejich odborný vliv a entuziasmus nikdy nebyl plně zdokumentován.⁽⁹⁴⁾

Veřejné vakuum o doslova precizní roli nevládních organizací v procesu vzniku Všeobecné deklarace lidských práv bylo částečně napraveno Theo van Bovenem, předsedou Komise OSN pro lidská práva. Své postřehy uvedl v níže zmíněné knize, viz poznámkový aparát č. 95. Napsal: „nevládní organizace se podílely na přípravě textů Deklarace lidských práv. Bylo zakázáno, aby své návrhy uveřejňovaly pod svými jmény, proto jejich činnost a aktivita nemohly být zaznamenány do záznamů ani z historických důvodů.“⁽⁹⁵⁾ Nevládní organizace byly naprosto závislé na ochotě vládních delegací, zda budou či nebudou podporovat nápady, myšlenky a postřehy NGOs. Van Boven dále dodává, že nevládní organizace byly tzv. bateriemi pro vládní delegace, které doslova nabíjely svými myšlenkami a návrhy.

Podle Reného Cassina byly nevládní organizace hlavními aktéry, kteří principy Deklarace nejvíce šířily a byly to opět nevládní organizace, které informovaly veřejnost o jak pozitivních výkonech, tak o vystavěných překážkách na cestě k ochraně lidských práv.⁽⁹⁶⁾

(94) *Weissbrodt: The Contribution of International Nongovernmental Organisations to the Protection of Human Rights, Oxford University Press, 1984, str.429*

(95) *BOVEN, van Theo: The Role of Non-Governmental Organisations in International Human Rights Standard-Setting, California Western International Law Journal 20, 1990, str. 211*

(96) *CASSIN, R. Twenty Years of NGO Effort on Behalf of Human Rights“, Human Rights: Final Report of the International NGO Conference, Paříž, 1968, str. 21*

3.2 Konzultativní statut

Termín „konzultativní statut“ byl záměrně vybrán tak, aby vyjadřoval podružnou roli – být schopný předávat informace, radit či konzultovat, ale nebýt součástí rozhodovacího procesu. Žádný jiný orgán Organizace spojených národů kromě ECOSOC, nezískal Chartou OSN pravomoc s nevládními organizacemi spolupracovat.⁽⁹⁷⁾ Autorizace konzultativního statutu pro nevládní organizace v rámci Organizace spojených národů orgánem ECOSOC vznikla v červnu v roce 1946 na 1. zasedání ECOSOC, tedy rok po vzniku Charty OSN.⁽⁹⁸⁾ Důvod vzniku takového statutu byl zcela zřejmý. Konzultace měly Ekonomické a sociální radě a dalším podřízeným orgánům včetně Komise pro lidská práva⁽⁹⁹⁾ usnadnit vzájemnou komunikaci s experty a kvalifikovanými profesionály pocházejícími z nevládního sektoru. Prvotní principy konzultativního vztahu mezi ECOSOC a nevládními organizacemi se postupně vyvíjely včetně kritérií výběru nevládní organizace

(97) *Poslední vývoj vzájemného vztahu mezi OSN a nevládními organizacemi se týká zejména posílení vztahu mezi nevládními organizacemi a jinými orgány OSN – Valného shromáždění a Rady bezpečnosti*

(98) KOREY, W. *NGOs and the Universal Declaration of Human Rights*, Palgrave, 1998, str.2

(99) *Komise OSN pro lidská práva byla založena orgánem ECOSOC v roce 1946. Je to hlavní orgán odpovědný za podporu a ochranu lidských práv. Poskytuje státům, vládním i nevládním organizacím prostor, kde mohou vyjádřit svá stanoviska k otázkám lidských práv. Komise je složena z 53 zástupců členských států. V roce 1947 v rámci Komise pro lidská práva vznikla Subkomise pro prevenci diskriminace a ochrany menšin, která je složena z 26 zástupců členských států.*

vhodné pro spolupráci. Prvotní podmínkou bylo, aby nevládní organizace působila v oblasti spadající do kompetence ECOSOC, a aby její činnost byla v souladu s Chartou OSN. Nevládní organizace měla mít mezinárodní působnost a měla reprezentovat velkou, i když přesněji nespecifikovanou skupinu obyvatelstva.⁽¹⁰⁰⁾

**1. kategorie: kategorie A – později od roku 1968
kategorie I. – Obecný statut od roku 1996**

Velké mezinárodní nevládní organizace, které jsou angažovány v mnoha oblastech spadající pod pravomoc ECOSOC, například: CARE International, Muslim World League, World Wide Fund for Nature.⁽¹⁰¹⁾

**2. kategorie: kategorie B – později od roku 1968
kategorie II. – Speciální statut od roku 1996**

Nevládní organizace známé na mezinárodní úrovni, které se specializují na odborné analýzy v konkrétních oblastech, například: Amnesty International, Human Rights Watch, Armáda spásy.⁽¹⁰²⁾

**3. kategorie: kategorie C – později od roku 1968
kategorie Roster – soupisný statut**

Malé nevládní organizace s nahodilým či příležitostným zájmem participace na aktivitách ECOSOC, například: Refugee International, Mezinárodní akademie míru, Asijská buddhistická konference míru.⁽¹⁰³⁾

(100) Již v roce 1948 bylo 21 nevládních skupin formálně napojeno na ECOSOC V roce 1968 to bylo již 377 nevládních organizací a v roce 2002–2500 nevládních organizací, Karns, Margaret, str., 231

(101) habitat.igc.org/ngo-rev/status.html#general

(102) habitat.igc.org/ngo-rev/status.html#special

(103) habitat.igc.org/ngo-rev/status.html#ecosoc-roster

3.3 Orgány založené za účelem podpory spolupráce mezi OSN a mezinárodními nevládními organizacemi

3.3.1 Výbor pro styk s nevládními organizacemi

Výbor byl založen rezolucí Rady 3(II) 21. června 1946, své návrhy podává přímo Radě a jeho zprávy obsahují návrhy rezolucí, které by měly být přijaty ECOSOC. ⁽¹⁰⁴⁾ Je jedním ze čtyř stálých výborů v rámci ECOSOC a současně jejím podřízeným orgánem. Výbor byl původně složen ze 7 členů. Funkce Výboru byly uvedeny v rezoluci ECOSOC 288 B (X) přijaté 27.2.1950, která byla nahrazena rezolucí 1296 (XLIV) 25.5.1968. Od roku 1946 byl Výbor malým, nevýznamným orgánem, který neupoutal žádnou významnější pozornost.

Později významnou změnu přinesl vstup četných zemí z Afriky a Asie do Organizace spojených národů na konci padesátých a počátkem šedesátých let, které postupně získávaly nezávislost. Počet členských zemí OSN se tak více než zdvojnásobil, tím se také výrazně změnila mocenská rovnováha organizace. Politické zájmy nových členů byly diametrálně odlišné od politických zájmů států amerických nebo západoevropských. Nové členské země neměly s nevládními organizacemi žádné zkušenosti, bylo ale velmi překvapující s jakým podezřením se dívaly na fungování nevládních organizací, jejichž vedení zatím v naprosté většině sídlilo na západní polokouli zeměkoule. Pouze nevládní organizace, které se zabývaly problematikou antikolonialismu či boji proti apartheidu si mohly získat podporu těchto zemí.

(104) *Na základě pravidla 82 pravidel a procedur ECOSOC, www.un.org/esa/coordination/ngo/committee.htm*

Protizápadní orientace nových členských zemí OSN nevyhnutelně zvýšila moc Sovětského svazu. Byla to Moskva, která se výrazně podílela v boji proti kolonialismu na půdě OSN, a to zejména paradoxní podporou historické Deklarace pro udělení nezávislosti všem koloniím a jejich obyvatelům z roku 1960.⁽¹⁰⁵⁾ Tento významný politický krok Sovětského svazu výrazně utišil mnohé nevládní organizace, které upozorňovaly na tamní porušování lidských práv. Vstup mnoha nových členů do Organizace spojených národů měl za následek zvýšení počtu zastoupení v jednotlivých orgánech, kromě Rady bezpečnosti. Počet zástupců ve Výboru pro styk s nevládními organizacemi byl zvýšen ze 7 na 13⁽¹⁰⁶⁾ (členství v ECOSOC bylo navýšeno z 18 zástupců na 27).⁽¹⁰⁷⁾ Původní členství Výboru bylo doslova monopolizováno zástupci ze zemí západní Evropy. Například v roce 1955 jediným nezápadním zástupcem byl Sovětský svaz. V roce 1968 bylo již prozápadní zastoupení výrazně oslabeno, i když bylo stále majoritní – 7 zástupců ze 13.⁽¹⁰⁸⁾

V roce 1969 došlo k zásadní změně, protože Západ o své majoritní postavení přišel. Švédského předsedu

(105) *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*. V roce 1961 Valné shromáždění odsouhlasilo počtem hlasů 97:0 a se 4 absencemi, aby ustanovení Charty bylo implementováno okamžitě bez prodloužení.

www.un.org/Depts/dpi/decolonization/declaration.htm

(106) V současné době je Výbor zastoupen celkem 19 členy, kteří jsou voleni na základě rovné geografické reprezentace. 5 členů z afrických států, 4 členové z asijských států, 2 členové z východní Evropy, členové z Latinské Americké a karibské oblasti a 4 členové ze Západní Evropy a ostatních států.

(107) V současné době je ECOSOC zastoupena počtem 54 členů

(108) Liskofsky, Sidney: *The U.N. Reviews Its NGO System, Reports on the Foreign Scene, No.10, leden 1970, str.4*

vystřídal Ind, který od samého počátku podporoval „pro-tizápadní“ zájmy a dvě křesla určená pro zastoupení z Latinské Ameriky (Latinská Amerika Západ podporovala) byla zredukována na jedno – Uruguay. Západ tak měl možnost využít pouhých 5 hlasů. Důsledkem této výměny regionálního zastoupení ve Výboru bylo, že zejména zástupce Sovětského svazu začal významně napadat nevládní organizace působící v oblasti lidských práv a některým novým nevládním organizacím, které měly zájem o získání konzultativního statutu u ECOSOC Výbor ze své pravomoci členství zamítl. V roce 1968 25. května nová rezoluce 1296 přinesla přísnější pravidla pro přístup nevládních organizací a tím i fungování Výboru. Na základě rezoluce 1296 z roku 1968 měl Výbor pravomoci konzultovat s nevládními organizacemi ve všeobecném a speciálním statutu problematiku týkající se výhradně působnosti ECOSOC.⁽¹⁰⁹⁾ Výbor pro styk s nevládními organizacemi měl nyní za úkol prověřovat nevládní organizace, které statut již získaly, každé čtyři roky – nevládní organizace byly povinny připravit zprávu, která obsahovala detailní report jejich aktivit a činnosti v pravidelných intervalech. Obsah rezoluce varuje nevládní organizace, pokud nebudou splňovat daná kritéria, konzultativní statut jim bude odejmut. Výbor začal jednotlivé nevládní organizace hodnotit již vzápětí, od září stejného roku.⁽¹¹⁰⁾

Současné odvolání na pravomoci Výboru jsou obsaženy v Rezoluci 1996/31 přijaté 25.7.1996, která byla významným mezníkem pro činnost Výboru, protože výrazně rozšířila jeho pravomoci. Současná rezoluce povoluje výboru konzultovat s nevládními organizacemi ve stejných statutech (všeobecném a speciálním) problematiku,

(109) www.un.org/esa/coordination/ngo/

(110) *ibid*

kteřá se výhradně nemusí týkat agendy ECOSOC. Zprávy o proběhnutých konzultacích Výbor předává ECOSOC. Výbor je dále odpovědný za pravidelné monitorování situace vtaů mezi nevládními organizacemi a OSN a na požádání je povinen konzultovat s nevládními organizacemi možné problémy vycházející ze vzájemného vztahu. Zprávy z konzultací výbor opět předává k vyhodnocení ECOSOC. Na základě rezoluce se počet členů Výboru zvýšil z 19 na 24 a jeho hlavní funkcí je zejména přijímání přihlášek do konzultativního statutu od nevládních organizací a zhodnocení čtvrtletních zpráv, které odevzdávají nevládní organizace ve všeobecném a speciálním statutu a specifikují v nich vzájemnou spolupráci s OSN v uplynulém období.

Hlavní úkoly Výboru v současné době jsou:⁽¹¹¹⁾

- přijímání přihlášek od nevládních organizací k přijetí do konzultativního statutu,
- přijímání čtvrtletních zpráv vypracovaných nevládními organizacemi ve „všeobecném“ a „speciálním“ statutu,
- implementace Rezoluce Rady 1996/31 a monitorování konzultativního statutu,
- další oblasti, které Rada určí, aby Výbor zahrnul do své činnosti.

3.3.2 DPI – Department of Public Information

Oddělení veřejných informací bylo založeno v roce 1946 jako součást informačních aktivit Organizace spojených národů. Valné shromáždění instruovalo nové oddělení na základě rezoluce 13 (I).⁽¹¹²⁾ Užší vztah mezi

(111) www.un.org/esa/coordination/ngo/

(112) *Department will actively assist and encourage national information services, educational institutions and other*

DPI a nevládními organizacemi vytvořila rezoluce ECO-SOC 1297(XLIV) z 27.5.1968, která vyzývala DPI a nevládní organizace k vzájemné spolupráci.⁽¹¹³⁾ DPI spolupracuje se zástupci občanské společnosti již od roku 1947 a pro spolupráci s nevládními organizacemi byla v rámci DPI založena Sekce NGO, která je součástí širší divize DPI.⁽¹¹⁴⁾ Jsou vytvořena pravidla, na základě kterých může nevládní organizace s DPI spolupracovat:⁽¹¹⁵⁾ nevládní organizace musí podporovat principy Charty OSN a její poslání musí být v souladu s těmito principy, dále nevládní organizace musí být uznána na národní či na mezinárodní úrovni, měla by fungovat na neziskovém základě, pravidelně předkládat finanční prohlášení o své činnosti potvrzené nezávislým auditorem, musí mít vytvořené stanovy své činnosti a v neposlední řadě by nevládní organizace měla prokázat kontinuitu své činnosti, působit v oblasti minimálně tři roky a dokázat schopnost budoucí vytrvalé práce.

DPI poskytuje informační služby jak partnerům občanské společnosti, tak i jiným celkům, včetně akademického sektoru, vzdělávacích institucí a veřejnosti jako celku. Veřejnost může čerpat z fondů Knihovny Daga Hammarskjölda, publikací vydaných OSN a je možné se

governmental and non-governmental organisations of all kinds interested in spreading information about the United Nations. For this and other purposes, it should operate a fully equipped reference service, brief or supply lectures, and make available its publications, documentary films, film strips, posters and other exhibits for use by the agencies and organisations. General Assembly Resolution 13 (I)
www.un.org/Depts/dpi/decolonization/declaration.htm

(113) www.un.org/dpi/ngosection/about-ngo-assoc.html

(114) *ibid*

(115) *ibid*

zúčastnit malé okružní cesty. Program NGO sekce DPI obsahuje týdenní briefingy s nevládními organizacemi, konference DPI/NGO, workshopy. Všechny nevládní organizace, držitelé i nedržitelé konzultativního statutu u OSN mají možnost využívat přístupu k informacím distribuovaných DPI. Nevládní organizace, které chtějí a potřebují pro svou činnost spolupracovat s Organizací spojených národů úžeji, mohou zažádat o vzájemnou spolupráci s DPI. Nevládní organizace, které mají zájem o získání asociace u DPI pošlou přihlášku, ve které vyplní oblast své činnosti a stručný popis náplně nevládní organizace. Asociační proces trvá od tří do šesti měsíců. Nevládní organizace, která splnila přijímací kritéria, může být asociována u DPI, její zástupci obdrží přístupové pasy do prostor OSN, na briefingy DPI/NGO a také na pravidelné konference organizované ve vzájemné spolupráci mezi DPI a nevládními organizacemi. Výbor DPI pro nevládní organizace se setkává dvakrát za rok. Sekce pro nevládní organizace v rámci DPI úzce spolupracuje s výkonným výborem DPI/NGO a informačními centry OSN. Hlavním posláním Sekce je spolupracovat s občanskou společností, a to na základě spolupráce s nevládními organizacemi. Sekce NGO/DPI také úzce spolupracuje s 18 členným výkonným výborem, který je volen vybranými zástupci nevládních organizací. Členové výboru jsou vybíráni ze všech částí světa a jsou do výboru voleni na dobu dvou let a jejich hlavní náplní je reprezentace postojů nevládních organizací.⁽¹¹⁶⁾

3.3.3 Komise pro lidská práva

Komise OSN pro lidská práva byla založena v roce 1946.⁽¹¹⁷⁾ Je to hlavní orgán odpovědný za podporu

(116) www.un.org/dpi/ngosection/brochure.htm

(117) www.unhchr.ch/html/menu2/2/chr.htm

a ochranu lidských práv. Poskytuje státům, vládním i nevládním organizacím prostor, kde mohou vyjádřit svá stanoviska k otázkám lidských práv. Komise je v současné době složena z 53 zástupců členských států. V roce 1947 v rámci Komise pro lidská práva vznikla Subkomise pro prevenci diskriminace a ochrany menšin, která je složena z 26 zástupců členských států. Subkomise předkládá doporučení Komisi.⁽¹¹⁸⁾ Některé nevládní organizace drží konzultativní statut a zaměřené na oblast lidských práv reprezentovaly speciální zájmové skupiny jako odbory, veterány nebo ženy. Jiné byly propojeny s náboženskou komunitou – zastupovaly katolíky, protestanty nebo Židy, později samozřejmě byly připojeny náboženské komunity zastupující Muslimy, Buddhisty a další. Pouze malý počet nevládních organizací reprezentoval lidská práva, v té době nejdůležitějšími byly tyto organizace: Mezinárodní liga pro ochranu lidských práv (*International League for the Rights of Man*) sídlící v New Yorku a Mezinárodní federace pro lidská práva (*International Federation for the Rights of Man*) sídlící v Paříži. Dále *Anti Slavery Society* sídlící v Londýně, která se soustředila zejména na konkrétní oblast problematiky lidských práv - násilného otroctví. Později v roce 1952 získala konzultativní statut Mezinárodní komise právníků (*International Commission of Jurists*), sídlící v Ženevě a v roce 1961 přistoupila *Amnesty International* se sídlem v Londýně.⁽¹¹⁹⁾

Do roku 1952 ECOSOC spolehlivě interpretovala a reflektovala na kritické názory nevládních organizací na situaci v některých zemích, když oficiálně obdržela

(118) *Fakta a čísla OSN, Základní údaje o Organizaci spojených národů*, New York, Praha, 1999

(119) *Korey, William, The Courious Grapevine: NGOs rights a Limitations*, Palgrave, 2001, str.53

písemná či ústní sdělení. Na základě nových pravidel vytvořených v roce 1952, které byly formálně aplikovány na základě rezoluce ECOSOC 728F, nebylo možné dát oficiálně do oběhu informace od nevládních organizací nebo jiných soukromých zdrojů, které vypovídaly o nedodržování lidských práv v konkrétních zemích. Řídící silou takového rozhodnutí byla obava některých států z nařčení z nedodržování lidských práv.⁽¹²⁰⁾ Na základě rozhodnutí Komise pro lidská práva došlo k omezení nevládních organizací z oblasti lidských práv na půdě Organizace spojených národů. Veškerá rozhodnutí byla řízena touto Komisí a připomínky či návrhy nevládních organizací musely projít vedením této Komise. Další léta nevládní organizace bojovaly za zrušení tohoto pravidla.⁽¹²¹⁾ V roce 1949 generální tajemník OSN navrhl, aby Komise doporučila k jednání v rámci ECOSOC situace, které se budou týkat velké části obyvatelstva nebo budou mít velký vliv na mezinárodní dění a takové situace konzultovala právě s nevládními organizacemi či jinými soukromými celky. Během stejného roku Subkomise pro prevenci diskriminace a ochrany menšin (*Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities*) podala Komisi návrh rezoluce, která doporučovala, aby případy urgentních problémů z oblasti lidských práv byly řešeny v rámci její kompetence.⁽¹²²⁾ Návrh rezoluce nakonec neprošel. Na postup Komise pro lidská práva stále vzrůstaly stížnosti ze strany nevládních organizací a jiných soukromých celků. Průměrný počet stížností

(120) *Tamtéž, str.54*

(121) *Jednalo se o tzv. self-denying rule – „odřikavou“ formuli, UN Doc. E/CN.4/AC.21/L.1, prosinec, 1966*

(122) *ECOSOC: 26th Sess., Suppl.No.8 (E/3088) para. 194, In: KOREY, W. Silencing the NGOs at the UN, Palgrave, 1998*

během let 1952–1957 dosáhl až 6 000 stížností, v letech 1951–1952 okolo 25 000 a v roce 1958 to bylo dokonce až 63 000 stížností.⁽¹²³⁾ Stížnosti naskakovaly astronomickou rychlostí z důvodu euforie, kterou nevládní organizace cítily při zakládání OSN, kdy věřily, že dojde k razantní změně a nevládní celky budou moci zasahovat do mezinárodního dění, upozorňovat na problémy a pomáhat je řešit.

Ke konci 40. let a během 50. let minulého století bylo zjištěno, že vliv nevládních organizací je stále opomíjen na úkor upřednostňování vládních zájmů jednotlivých zemí, a proto se nevládní organizace bránily v takovém až nevídaně velkém počtu. V roce 1967 vzešel ze strany Komise pro lidská práva návrh nové procedury, která by umožnila intervenci nevládních organizací. Komise předložila tento nový plán ECOSOC a požádala o jeho schválení. V rámci návrhu měla Subkomise pro lidská práva přijímat připomínky od jednotlivců a nevládních organizací v případech, kdy se jednalo o výrazné porušení lidských práv. Subkomise měla za úkol získaný podnět zhodnotit a v případě zjištění skutečného a dlouhotrvajícího porušování lidských práv kdekoli na světě případ podstoupit Komisi pro lidská práva, která byla oprávněna situaci dále řešit pomocí fungujících nástrojů OSN.

Prvním případem z praxe byl návrh Amnesty International na podstoupení kontroly v Řecku a na Haiti, kde na základě svých výzkumů došli k závěru, že se jedná o skutečné a dlouhotrvající porušování lidských práv. Amnesty International se obrátila na Subkomisi pro prevenci diskriminace a ochranu menšin. Návrh byl velmi pečlivě připraven Profesorem Frankem Newmanem z Kalifornské právnické fakulty v Berke-

(123) *Sir HOARE, S. The UN Commission on Human Rights, New York, Frederick Praeger, 1967, str.90*

ley. Obsahoval všechny potřebné právní úpravy, které Komise požadovala. Newman byl hlavním odborníkem v oblasti lidských práv, který psaný návrh zkonstruoval tak, aby eliminoval možnost vzniku negativní reakce ze strany Komise. Jeho kreativita byla později velkým vzorem pro další nevládní organizace, které měly snahu obejít některé absurdity právního systému OSN.

V Řecku brutální, vojenská junta převzala moc nad všemi demokratickými institucemi a na Haiti pod vedením „Papa“ Duvaliera byly vytvořeny nesmírně kruté a barbarské podmínky. V říjnu 1967 na zasedání Subkomise byl návrh Amnesty International zhodnocen a závěrem bylo řečeno, že v Řecku a na Haiti se skutečně jedná o skutečné a dlouhotrvající porušování lidských práv. Subkomise doporučila sestavení speciálního výboru expertů, aby situaci v Řecku a na Haiti prověřili a zároveň se podíleli na dalším hlubším výzkumu situace v jiných zemích, kde by mohl být předpoklad porušování lidských práv. Ve stejnou dobu Subkomise založila *Ad Hoc Working Group of Experts on South African Prisoners and Detainees*.⁽¹²⁴⁾ Nakonec celá situace vyústila v nepříjemný závěr a reakce Komise na schůzi během února a března roku 1968 překvapila jak zástupce nevládních organizací, tak samotnou Subkomisi.⁽¹²⁵⁾ Haiti i Řecko se k založení speciálního výboru expertů postavily záporně a představitelé obou zemí se uchýlili k protiútoku založeném na politickém vyhrožování. Haiti vyslalo na zasedání Komise svého parlamentního zástupce při OSN, který razantně odmítl všechna nařčení a obvinil Komisi ze lži. Jako černý stát Haiti OSN obvinilo, že hlavním důvodem, proč bylo Haiti vybráno, je odvrátit

(124) Carey , John: *Procedures for International Protection Human Rights*, Law Review, říjen, 1967, 307-11

(125) ECOSOC:44thSess., 1968, Suppl..No. 4 (E/4475), 58-79

pozornost od apartheidu v Jihoafrické republice. Dále reprezentant Haiti upozornil, že nejmenovaná americká velmoc je obviněna z genocidy ve Vietnamu a další nejmenovaná evropská velmoc by měla být obviněna z upírání náboženských svobod Židům. Řecký reprezentant se také bránil a kritizoval Subkomisi za její neodborné posouzení situace. Další výroky vyslanců těchto dvou zemí byly velmi politicky nebezpečné, a to zejména pro další existenci nevládních organizací při OSN. Oba reprezentanti se shodli, že pokud bude dále OSN pracovat s neodbornými návrhy pocházejícími od jednotlivců, nevládních organizací a dalších soukromých celků, mohou být v budoucnosti v nebezpečí obvinění i další státy. Dále zástupci Řecka a Haiti namítli, proč nejsou stejně obviněny i další státy, ve kterých jsou s jistotou porušována lidská práva. Tyto argumenty byly rozhodující. Žádný západní stát, kromě Švédska, nepotvrdilo důkazy předložené nevládními organizacemi s Amnesty International v čele Subkomise, jako podložené. Reakce delegáta z Tanzánie se projevila jako velmi významná a směrodatná. Předal Subkomisi návrh rezoluce, která by měla cenzurovat její rozhodnutí a zároveň navrhl, aby se nadále pozornost Subkomise soustředila výhradně na situaci v jižní Africe. A pokud se nadále Subkomise bude zaměřovat na jiné oblasti než v jižní Africe, navrhně, aby začala být řešena situace ve Vietnamu a Sovětském svazu. Zastrášení fungovalo a Spojené státy vydaly mírný souhlasný návrh, aby Komise pro lidská práva nadále nepřijímala žádná doporučení ze strany Subkomise, která budou vycházet od nevládních organizací, jednotlivců nebo jiných soukromých celků. Aby bylo jisté, že se Subkomise bude nadále striktně věnovat skutečnému a dlouhotrvajícímu porušování lidských práv v jižní Africe, vyslanci Tanzánie se podařilo prosadit rezoluci, na jejímž základě došlo ke zvýšení počtu expertů v rámci Subkomise z 18 na 26, a to zejména z Afriky

a Asie na základě rovné geografické reprezentace. 12 expertů pocházelo z Afriky a Asie, 3 experti byli vybráni z komunistické východní Evropy.⁽¹²⁶⁾

Celá událost nadále výrazně oslabila vliv nevládních organizací na půdě Organizace spojených národů. Na konferenci nevládních organizací v Montrealu v březnu 1968, která se konala u příležitosti oslav dvacátého výročí existence Všeobecné deklarace lidských práv bylo řečeno, že došlo ke „spiknutí vlád“, aby zamezily vlivu nevládních organizací na půdě OSN. Téměř všichni zástupci nevládních organizací souhlasili.⁽¹²⁷⁾

3.3.4 CONGO – Conference of NGOs, Konference NGOs v konzultativním vztahu s Organizací spojených národů

Posláním Konference NGOs je plně podporovat snahy nevládních organizací na půdě OSN. Zásadní a jedinou podmínkou, kterou musí nevládní organizace splnit, aby mohly využívat podpory CONGO, je obdržet konzultativní statut u Ekonomické a sociální rady.⁽¹²⁸⁾ CONGO napomáhá mnoha nevládním organizacím, které získaly konzultativní statut, aby na základě své činnosti mohly plně podporovat Chartu OSN. Pracuje ve prospěch nevládních organizací tak, aby rozvíjely vzájemný vztah a spolupráci s Organizací spojených národů a jejími orgány. Vytváří fórum pro nevládní organizace, které přichází s konkrétními zájmy a návrhy.⁽¹²⁹⁾ CONGO spolupracuje s nevládními organizacemi již více než padesát let a v současné době je činnost CON-

(126) KOREY, W. *The Key to Human Rights Implementation, International Conciliation no.570, listopad 1968, str.65*

(127) *United Nations Public Sales, No.E.68.XVI.2, 1968*

(128) www.ngocongo.org/about

(129) www.ngocongo.org/index.php?what=pag&id=294

GO namířena zejména na podporu nevládních organizací přicházejících z rozvojových zemí, kterých stále více přibývá. CONGO se soustředí na podporu a posílení jejich činnosti na půdě OSN tak, aby tyto nevládní organizace mohly efektivně participovat na fórech organizace. Na základě doporučení Deklarace Miléniového fóra (Millenium Forum Declaration) a (Agenda of Action) se vedení CONGO rozhodlo soustředit své aktivity zejména na nevládní organizace ze zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky. CONGO iniciovalo proces, aby se zástupci afrických nevládních organizací měli možnost plně vyjádřit v rámci panelových diskusí na témata jako problematika trvale udržitelného rozvoje, HIV/AIDS, ozbrojených konfliktů či rasismu. Hlavním cílem bylo podpořit činnost afrických nevládních organizací na lokální i regionální úrovni a jejich podněty shromáždit pro vrcholné vedení Ekonomické a sociální rady.

Mandát Konference NGOs je následující:⁽¹³⁰⁾

- podpora dialogu mezi OSN a nevládními organizacemi.
- napomáhat neziskovým organizacím s přístupem a účastí na legislativním procesu OSN,
- chránit práva nevládních organizací, aby mohly hovořit a být vyslyšeny na půdě OSN,
- informovat členy CONGO OSN o aktivitách a iniciativách nevládních organizací,
- posilovat aktivity nevládních organizací pomocí CONGO NGO výborů,
- vytvářet partnerství mezi nevládními organizacemi a dalšími networks v regionech a mezi regiony.

(130) www.ngocongo.org/index.php?what=about-board

3.3.5 NGLS – United Nations Non-Governmental Liaison Service

NGLS je malý „meziagenturní“ program sídlící v Ženevě a New Yorku. Byl založen v roce 1975, respektive v roce 1976, s cílem podpořit a posílit vzájemný dialog mezi nevládními organizacemi a Organizací spojených národů v oblastech vzdělávání v rozvojových zemích, získávání informací, podpory lidských práv, ochrany životního prostředí a v dalších aktuálních tématech. V současné době, na základě rozhodnutí z roku 1998, Program zdůrazňuje širší vzájemnou spolupráci mezi nevládními organizacemi a OSN. NGLS pracuje na podpoře dynamického partnerství mezi OSN a nevládními organizacemi. Poskytuje informace, rady, expertízy a další služby. NGLS je součástí snahy OSN na posílení dialogu v oblastech ekonomického a sociálního rozvoje.

Vzhledem k tomu, že je Program založen na tzv. „meziagenturním“ systému je v současné době podporován 17 organizacemi Organizace spojených národů a pravidelně podává zprávy svému Koordinačnímu orgánu (*Programme and Coordination Meeting – PME*), který se schází každé jaro a jehož členy jsou zástupci těchto 17 organizací. Koordinačnímu orgánu předsedá vysoce postavený zástupce NGLS. Od roku 2002 koordinátor NGLS podává zprávu Komunikační skupině Organizace spojených národů (*United Nations Communications Group – UNGC*) a přes UNGC zpráva putuje k Vrchnímu výkonnému výboru (*Chief Executives Board – CEB*), nejvyššímu administrativnímu výboru systému Organizace spojených národů, jemuž předsedá generální tajemník Kofi Annan. NGLS se primárně zabývá kompletní rozvojovou agendou OSN. Spolupracuje se sekretariáty jednotlivých agentur OSN, jejich programy, fondy a dalšími orgány, mimo jiné také organizacemi systému OSN, které se zabývají problematikou ekonomického a sociálního rozvoje, trvale udržitelného rozvoje, hu-

manitárními katastrofami, lidskými právy včetně práv ženských a příbuznými oblastmi, jako je odzbrojení a posilování demokracie v rozvojových zemích.⁽¹³¹⁾

V roce 2003 se na spolupráci s NGLS podílely následující organizace: UNESCO, WHO, UNDP, UNIDO, UNCTAD, UN/DESA, UNHCR, FAO, IFAD, ILO, UNFPA, UNAIDS, UNCHS, WFP, UNICEF, WB. NGLS dále aktivně spolupracuje s vybranými, kompetentními vládními organizacemi z vyspělých i rozvojových zemí a s mezinárodními nevládními organizacemi, které pracují v aktuálních oblastech agendy OSN.

V současné době NGLS nejvíce spolupracuje s vládami Norska, Kanady, Velké Británie a také Nadací Organizace spojených národů.⁽¹³²⁾

NGLS soustředí svou agendu zejména na tyto tři základní programové skupiny:⁽¹³³⁾

- předávání informací a komunikace,
- posilování kapacity systému Organizace spojených národů ve smyslu propojování vzájemných vztahů s nevládními organizacemi a jinými organizacemi globální občanské společnosti,
- posilování kapacity nevládních organizací a globální občanské společnosti tak, aby všechny tyto celky společně participovaly na naplňování cílů OSN a jejího systému.

NGLS nefinancuje žádné projekty, nevytváří prostor pro udílení stipendií, nedistribuuje publikace OSN a jiných organizací jak vládních, tak nevládních. Nemá žádnou členskou základnu, pracuje s nevládními organizacemi pouze na informační bázi. Program nevytvořil

(131) www.un-ngls.org/site/article.php?id_article=46

(132) *ibid*

(133) *ibid*

žádný procedurální proces pro oficiální registraci nevládních organizací jak u samotného Programu NGLS, tak u OSN. Do pracovní agendy Programu zásadně nepatří pomoc nevládním organizacím s registrací u Organizace spojených národů, respektive ECOSOC.

Mezi hlavní aktivity Programu patří:⁽¹³⁴⁾

- Přináší důležitá témata týkající se rozvojové problematiky a dalších aktivit OSN k řešení nevládním organizacím, dále podporuje jejich činnost a celkovou síť nevládních organizací.
- Podporuje vzájemný dialog a diskusi mezi organizacemi systému OSN a napomáhá nevládním organizacím, aby získaly přístup na konference konané Organizací spojených národů.
- Usnadňuje nevládním organizacím možnost se vyjádřit k aktuálním otázkám na oficiálních místech v rámci OSN.
- Podporuje agentury systému OSN v rozvoji jejich aktivit a spolupráce s nevládními organizacemi na jejich náplni. Snaží se o posilování vzájemného partnerství.
- Vytváří databázi nevládních organizací a pravidelně publikuje rozvoj důležitých společných aktivit OSN a nevládních organizací, publikuje širokou škálu informací a materiálů týkající se této spolupráce.
- Na požádání poskytuje poradenský servis pro nevládní organizace při zpracovávání agendy náplně činnosti NGOs v programech rozvojového vzdělávání, výzkumu, předávání informací a dalších kampaní organizovaných nevládními organizacemi.

(134) www.un-ngls.org/site/article.php3?id_article=46

- Monitoruje změny činnosti mezinárodních nevládních organizací z rozvinutých i rozvojových zemí, ale i dalších organizací občanské společnosti. Sleduje jejich vztah s vládami a vládními organizacemi.

4. Závěr

Navzdory dynamickému rozvoji vzájemných vztahů mezi nevládními organizacemi a OSN během 90. let minulého století a počátkem 21. století, ulpívá hlubší spolupráce na kritickém bodě. Všechny dostupné pokusy jak rozšířit práva formální participace nevládních organizací na půdě Valného shromáždění ztroskotaly. Jsou to zejména členské státy OSN, které se brání prohlubování přítomnosti nestátních aktérů v OSN. Obávají se, aby OSN v nejbližší době nebyla doslova zaplavena těmito subjekty. Dokonce i státy v minulosti pozitivně nakloněné k přítomnosti nevládních organizací v OSN nyní mění svá stanoviska (státy Evropské Unie). Zástupci těchto států prezentují obavu, aby v současné době probíhající vyjednávání na téma reformy OSN za přítomnosti nevládních organizací nenaбрало zcela jiný směr a taktiku, a už tak komplikovaná jednání se nedostala do konečné slepé uličky.

Pravděpodobný scénář působnosti nevládních organizací v OSN můžeme vykreslit následujícím způsobem. Na jedné straně vybrané nevládní organizace, které budou mít zájem se podílet na řešení konkrétní problematiky, budou mít přístup k vzájemné spolupráci a navázání dialogu se zástupci států či zástupci obchodního sektoru. Na straně druhé se může stát, že mezinárodní konference se stanou fórem zejména nestátních aktérů za podpory vládních zástupců

a důležitá rozhodnutí budou opět řešena za zavřenými dveřmi na čistě mezivládním základě. Tento vývoj může mít za následek stahování nevládních organizací z OSN a celkovou odtažitost občanské společnosti a chuti řešit aktuální otázky. Konkrétní reforma vztahů nevládních organizací a OSN je zatím velmi vzdálena, ale je patrné, že je velmi potřebná.

Radana Makariusová

*MEZINÁRODNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE
A SPOLUPRÁCE S OSN V HISTORICKÉM KONTEXTU*

Vydalo občanské sdružení AGNES.

Redakce Jiří Ježek.

Grafický návrh a obálka Jakub Němeček.

Sazba: Subrational Industries.

Tisk Carter Reproplus.

Praha 2008.

Kontaktní adresa vydavatele:

AGNES, občanské sdružení

Jelení 196/15

118 00 Praha 1

tel.: 233 350 120

e-mail: agnes@agnes.cz

[http: www.agnes.cz](http://www.agnes.cz)

